Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, New York. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

שנה חמישית | HATOREN | גליון כד (קכד)

התורן

עתון שבועי
יוצא בכל יום ששי

התוכן

VOL. V | NEW YORK, AUGUST 30, 1918 | No. 24 (124)

HATOREN
Published Weekly by
HATOREN PUBLISHING ASS'N, Inc.
(A. Lubarsky, Pres., Sol. Lamport, Treas., Daniel Persky, Sec'y).
44 EAST 23rd STREET, NEW YORK
Telephone, Gramercy 6944

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 44 East 23rd St., New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 . Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
Entered as second-class mail matter at the Post Office of New York, August the 11th, 1913.

מחיר גליון 10 סנטים

VOL. V NEW YORK, AUGUST 30, 1918 No. 24

התורן

יוצא לאור על־ידי
חברת התורן

א. א. לוברסקי, נשיא
ש. לאמפורט, גזבר
דניאל פרסקי, מזכיר

העורכים
ד"ר שמריה לוין
י. ד. ברקוביץ

שנה חמישית ניו־יורק, כ"ב אלול, תרע"ח גליון עשרים וארבעה

מתקבלת החתימה על „התורן" למחצית־השנה השניה

(ספטמבר 1918 — מארץ 1919).

עם הגליון העשרים וחמשה (קכה) תתם המחצית הראשונה של שנת „התורן" החמישית. כל אלה מן הקוראים, שחתמו על „התורן" לחצי שנה, מתבקשים איפוא להודרז ולחדש את חתימתם, כדי שלא יבוא עכוב במשלוח הגליונות אליהם.

לִתְשׂוּמֶת־לֵב קוֹרְאֵינוּ

אָנו מעירים בזה את דעת אלה מקוראינו, הנוהגים להתרשל במשלוח דמי החתימה בעתה ודוחים את תשלומיהם לאחר זמן, עד בוא אליהם דרישות מיוחדות מאת לשכת עתוננו. — כי מכאן ולהבא מוכרחים אנחנו להנהיג שיטה אחרת, שיטה מדויקת, בענין התשלומים. על־פי הפקודה החדשה, שיצאה מטעם הדיפארטמנט למלחמה, אָסור לכל עתון לשלוח את גליונותיו לחותמיו טרם שלמו את מחירו הקצוב בשלמות. ובהתאם להפקודה הזאת אי־אפשר יהיה לנו לנהוג עם החותמים המתרשלים לפנים משורת הדין, ככל אשר עשינו עד עתה, ו„התורן" לא ישלח אליהם עד־אם ימציאו להלשכה את דמי החתימה למפרע.

בטוחים אנחנו בקוראי „התורן", אשר מתוך מאה ועשרים וחמשת גליונותיו עמדו על אָפיו של עתוננו העברי והכירו את ערכו הרב לתנועת התחיה העברית ולפיתוח הטעם הספרותי הטוב בקרב הקוראים העברים באמריקה, כי גורלו של „התורן" קרוב ללבם וקיומו ושכלולו יקרים להם, ואיש מהם לא יחפוץ, כי תתמעט משפחת קוראיו ויתרופפו יסודות קיומו. רק דבר קטן אָנו מבקשים מאת חותמינו: להיות דייקנים יותר בנוגע לעתונם ולהתיחס אליו בתשומת־הלב הראויה.

ואלה מן החותמים, אשר מפני התרשלותם בתשלום חובם לעתוננו מוכרחים נהיה להפסיק את משלוח הגליונות אליהם, — לא עלינו תהיה תלונתם.

מחיר „התורן":

לשנה $4.00; לחצי שנה $2.00. בחוץ־לארץ ובקנדה: לשנה $4.50; לחצי שנה $2.25.

לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת.

החותמים מקנדה מתבקשים להמציא לנו את דמי־חתימתם בהמחאות־הפוסטה (מאני אָרדערס) ולא בהמחאות פרטיות (טשעקס), שאין אָנו יכולים להשתמש בהן.

הכתובת:

Hatoren, 44 E. 23rd St., New York

פרשת השבוע

מי בראש?

בשני נוסחאות באה הידיעה בהעתונים על־דבר צעדה השני של הממשלה הבריטית בנוגע להכרת זכויותיו של הלאום היהודי בתור לאום עומד ברשות עצמו. לפי הנוסח הראשון, הלונדוני, פנתה הממשלה הבריטית על־ידי צירה בקופנהאגן להלשכה הציונית המרכזית ובקשה ממנה, שתברר את יחסה של ה„ממשלה היהודית", העוברת כעת את שעת היצירה שלה, אל „אגודת הלאומים", שגם היא הולכת ומתרקמת בשעה זו. לפי הנוסח השני, הפאריזי, הזמינה הממשלה הבריטית על־ידי צירה בקופנהאגן את הלשכה הציונית המרכזית, בתור באת־כחה של ההסתדרות הציונית העולמית, לתת את ידה גם היא ל„אגודת הלאומים" הנוצרת כעת. אבל אין בין שתי הידיעות הללו אלא שנוי נוסח בלבד. מפני שאפילו לפי הנוסח הראשון יש לנקוט, שהממשלה הבריטית לא פנתה אל ההסתדרות הציונית רק משום בירור יחס סתם, אלא שהיא רצתה לרמוז להסתדרות הציונית, כי כבר הגיעה השעה, שהלאום היהודי ישתתף בהמוסדות האינטרנאציונאליים בתור חבר למשפחת הלאומים.

בהצעד הזה של הממשלה הבריטית אין שום פתאומיות, מפני שהוא נובע באופן הגיוני ישר מצעדה הראשון בשעה שפרסמה את הבטחתה להשיב את עם ישראל לארץ אבותיו ולעזור לו בכל האמצעים ליסד שם ארץ־מולדת לאומית בשביל העם היהודי. ואם אין בהצעד הזה שום פתאומיות מצד הממשלה הבריטית, אין בו גם שום הפתעה בשבילנו. עוד רבים נמצאים בתוכנו, ואפילו בין הציוניים הישנים, שעוד לא עכלו את העובדה, ששאלת קיומנו הלאומי בתור לאום בין יתר הלאומים כבר נפתרה בפועל בחיוב על־ידי הכרזתה של הממשלה הבריטית, ושמהיום והלאה אין שום מקום עוד בחיינו לוכוחים, קטטות ומריבות בדבר השאלה הזאת. יצחקו־נא המטיפים הריפורמיים מעל בימותיהם לפני כנסיותיהם כנפשם שבעם, ימטירו־נא על הציוניים ועל הציוניות אש וגפרית, ירגלו־נא, ילשינו־נא על התנועה הלאומית בלי הרף וכיד המליצה הנפוחה הטובה עליהם; תנסה־נא ה„עזרה" הגרמאנית, והאגודות הדומות לה, את כחה לחתור תחת אָשיות לאומיותנו, כמו שהשתדלה עד כה בכל פעולותיה לטובת „הנגועים והנרדפים שבמזרח", — כל זה לא יועיל להם, וכל מזמותיהם ותחבולותיהם יהיו מאפע, ולא יעלה בידם לבטל אפילו בקוצו של יו"ד מזכויותיו של עמנו בתור לאום אחרי שנכתבו ונחתמו בהסכם המדינות. כמובן, יש להם, למתנגדי לאומיותנו שבפנים, הרשות להוציא את עצמם מן הכלל הלאומי, אבל אין להם שום כח להרים את קולם בשם עם ישראל. בשם האומה תדבר כעת רק ההסתדרות הזאת, שכתבה על דגלה את שחרורנו הלאומי בשעת צרה ומצוקה, שתבעה את זכות קיומנו הלאומי בשעה שעמנו נחשב כבר בין העמים שעברו ובטלו מן העולם ושום ממשלה מהממשלות בעלות ההשפעה על הפוליטיקה העולמית לא התחשבה עם השאלה היהודית כעם שאלה שיש לה ערך אינטרנאציונאלי. הן מצד היושר והן מצד הדין יש רק להסתדרות הזאת הרשות המוסרית והמשפטית לדבר כעת בשם האומה. וזאת הכירה גם הממשלה הבריטית, ויתר ממשלות ההסכם, שהיא מדברת בשמן, בפנותה גם כעת בשאלת הספחו של הלאום היהודי ל„אגודת הלאומים" אל ההסתדרות הציונית ולא אל שום הסתדרות אחרת או אל באי־כח אחרים של העם היהודי.

אבל מה שהבינו והכירו הממשלה הבריטית ויתר ממשלות ההסכם לא הבינו עוד ולא הכירו עוד רבים מאתנו. וכשהגיעה הידיעה, כי הזמינה הממשלה הבריטית את ההסתדרות הציונית להספח ל„אגודת הלאומים", התחילו מיד מתפלספים ומתוכחים, אם ראויה והגונה היא ההסתדרות הציונית להכבוד הגדול הזה, אם לא היה מוטב, לוא פנתה הממשלה הבריטית בהזמנתה אל העם היהודי בכללו ולא אל ההסתדרות הציונית, שסוף־סוף אינה אלא באת־כחה של מפלגה ידועה, שהיא מקיפה אך חלק אחוז מהעם בכללו. והמתפלספים והמתוכחים אינם מבינים, ש„העם בכללו" הוא אך שם מפשט בעולם הפוליטיקה, וכל זמן שלא הסתדר לשם מטרה מסוימת, אין שום אפשרות לפנות אליו, ובפרט בזמן שהעם בכללו מפוזר ומפורד הוא בין העמים, חבור קבוצות ומפלגות תועות אשה לעברה. במצב כזה, כשהממשלות רוצות לפנות אל העם היהודי, אין לפניהן דרך אחרת כי־אם לפנות אל זו ההסתדרות, הדוגלת בשם הרעיון של אחדות האומה, מפני שהיא, ואך היא, מרכזת בתוכה את רצוננו הלאומי של העם בכללו, אם גם לא הספיקה עדיין מסבות שונות להכנים תחת דגלה את רוב העם. בשאלות כאלה אין משגיחים בכמות, כי־אם הולכים אחרי איכות השאיפה. ולא זו בלבד. נניח, כי העם היהודי בכללו הסתדר בכל ארצות פזורו לשם פתרון שאלת קיומו הלאומי, ונחלק העם בדעותיו, וחלק גדול ממנו, ולוא גם רובו, — כמובן, זוהי רק הנחה עיונית ובלתי־אפשרית במציאות — בא לידי החלטה, שאינו רוצה בהשתחררות לאומית והוא מוותר עליה לגמרה. מה תהיינה תוצאותיה של החלטה משונה כזו? הממשלות, שהכירו בזכות קיומו הלאומי של עם ישראל, לא ישנו את יחסן אל השאלה אפילו כמשהו, מפני שזכות הקיום הלאומי אינו תלוי בכמות האומה, ורק ישתוממו לראות, כי חלק גדול מהעם היהודי מאבד את עצמו לדעת במובן הלאומי.

אָמנם מלבד המתפלספים והמתוכחים, שדברנו עליהם, המתיחסים בחיוב להרעיון הציוני, אלא שאינם שבעי־רצון מההסתדרות הציונית, יש לנו גם מתפלספים ומתוכחים ממין אחר. באמת הם מתנגדי התחיה גם עתה, ושחרורנו הלאומי, המתגשם לעינינו, למורת־רוח הוא להם גם עתה, אבל מלומדים הם לשחות עם הזרם, וכשהשעה מחייבת אותם, יודעים הם להצפין את

התנגדותם ולהראות כאוהבים. האוהבים המרומים האלה הם כעת בין הראשונים, העומדים וצועקים, כי אָסור להעם היהודי למסור את גורלו בידי ההסתדרות הציונית, וכי נחוץ לקרוא לקונגרס עממי כללי, שהוא יבחר בהנהגה לאומית ראשית, אשר תהיה באת־כחו של העם היהודי והמתווכת בינו ובין הממשלות. וכשהגיעה הידיעה בדבר ההזמנה הבריטית הנזכרת — הנה כאן מצא בעל־חוב לגבות את חובו, ויצאו עוד הפעם לדבר ולכתוב על־דבר נחיצותו של הקונגרס היהודי הכללי בניגוד להקונגרס הציוני. התביעה הזאת, כשהיא לעצמה, שהעם היהודי בשלמותו יסתדר בתור לאום, בודאי צודקת והגיונית היא, ואין איש יכול לערער עליה, אבל דימא־גוגית היא במלוא מובן המלה, אם מכוונת היא נגד ההסתדרות הציונית, אם אומרת היא לסתור את ההסתדרות הלאומית שלנו היחידה הקיימת. הן לוא יסתדר העם היהודי בשלמותו לשם פתרון שאלת קיומו הלאומי, יכולים אָנו לחכות לאחת משתי אלה: או שיתפלג העם למחייבי הלאומיות ושולליה, או שהעם בשלמותו יקבל את התכנית הציונית. באופן הראשון אין ההסתדרות הציונית מתבטלת, כפי שבארנו לעיל, ובאופן השני תהיה ההסתדרות החדשה רק מהדורה שנית של ההסתדרות הציונית, או יותר נכון, ההסתדרות הציונית תתרחב ותתרבה באוכלוסין. והלא לזה שואפים כל הציוניים, מבלי שום יוצא מן הכלל, ואין שום צורך לאיים על הקהל בקריאות דימאגוגיות לקרוא לקונגרס יהודי כללי, כדי לבטל את השפעתה של ההסתדרות הציונית.

בשאלה הזאת של זכות קיומה של ההסתדרות הציונית בתור באת־כחו של הלאום היהודי מטפלת העתונות שלנו בזמן האחרון אולי יותר מכפי המדה הדרושה, מתפלפלת ומתפלספת ומגבבת הצעות על־גבי הצעות, שאין בהן שום חידוש. ובצדק יצא כנגד גיבוב ההצעות ודישת השאלה לשם דישה הד"ר י. וורטסמאַן בה„טאָג". ובצדק הוא מעיר, „כי היהודים המודים בלאומיותנו, הן יחידים, הן קבוצות והן הסתדרויות", צריכים להכיר את ה ע ו ב ד ה, כי ההסתדרות הציונית ה י א ב א ת ־ כ ח ו ה י ח י ד ה ש ל ה ל א ו ם ה י ה ו ד י, כי גם אחרי המלחמה יתאסף הקונגרס הציוני, ש ב ו י ו כ ל ו ל ה ש ת ת ף כ ל ה א ל י ־ מ נ ט י ם ה ל א ו מ י י ם ש ל נ ו, וכי ה ק ו נ ג ר ס ה ז ה יבחר במנהיגים, שהם ינהלו את הפוליטיקה הלאומית שלנו.

הממשלה הבריטית, ועמה יחד יתר ממשלות ההסכם, מתקרבת אלינו, ומראה היא, כי החליטה למלא את הבטחתה בדבר קיומו הלאומי במלואה, כמו שהחליטה לבלי הסוג אָחור מפני המסקנות היותר קיצוניות של העיקר הלאומי בנוגע להעמים האחרים הנכנעים. ובזאת היא מטילה עלינו חובה כפולה ומכופלת לעזוב את הוכוחים, שאֵינם מעלים ואינם מורידים, ולהתחשב עם העובדות הקיימות בעולם הגדול הסובב אותנו ובעולמנו אָנו הפנימי.

הָאוּנִיבֶרְסִיטָה הָעִבְרִית

מאת

פרופ. חיים ווייצמאַן.

(הנאום, שנשא בשעת הנחת אבן־הפנה של האוניברסיטה העברית בירושלים).

היום הנחנו את אבן־הפִנה של האוניברסיטה העברית הראשונה, אשר תבנה על ההר הזה, הצופה פני ירושלים. רבים מאתנו יעלו במחשבתם את המראות ההיסטוריים הגדולים, הקשורים בירושלים, מראות שנעשו חלק ממורשת האנושיות. לא דבר דמיוני הוא לצייר את נשמותיהם של האנשים, אשר יצרו את ההיסטוריה שלנו, פה אתנו היום, כשהן מלהיבות את לבנו ודוחפות אותנו קדמה אל חובות יותר ויותר גדולות; ועוד רבים מאתנו ישוו לנגד עיניהם את הנגוד הבולט בין חגיגתנו היום ובין מחזות המלחמה אשר במרחק מלים אחדים ממנו, כי רק לשעה קלה אָנו מתירים לעצמנו שביתת־נשק רוחנית, כדי לסלק לצדדין את כל מחשבות־הקרב. אָנו מנסים לגלות את הצעיף מעל המלחמה ולהציץ בעתיד. לפני שבוע קיימנו את צום תשעה באב, המזכירנו, כי בית־המקדש חרב כולו והקיום הלאומי־המדיני של עם ישראל כאילו נכחד לעולם; אולם במשך תקופה ארוכה של דורות אָנו, בני עם קשה־עורף, לא נכנענו ו„יהודה השבויה" עומדת שוב בערב הגאולה! פה, מתוך חרבות המלחמה ונוראותיה, נזרע הגרעין הראשון לחיים חדשים. עד עתה נוהגים היינו לדבר על קוממות־ההריסות ותקון־הפרצים — כי בלגיה השוממה, צרפת החרבה ורוסיה יבנו ויכוננו מחדש; אבל באוניברסיטה העברית הרחקנו הלאה מקוממות ותקון. אנחנו יוצרים, במשך זמן המלחמה, דבר שישמש סמל לעתיד יותר טוב. מקרה מצליח הוא, כי אנגליה ושותפותיה הגדולות, בעצם הצער והיגון, תהיינה ערבות בעד האוניברסיטה הזאת. אַנגליה הבינה, כי יען אשר עת־צרה היא, כי יען אשר נבוכים אָנו במאורעות יום־יום, על־כן מן הצורך הוא לעבור על הפרטים במעשנו העז הזה, הפונה אל כח־דמיונו של העולם. מה שהיה אך חלום לפני שנים אחדות נעשה עכשיו מציאות.

מה משפט אוניברסיטה עברית, מה תהיינה תעודותיה, מאַין יבואו תלמידיה ומה תהיה השפה המדוברת בה? לכאורה, תמוה הדבר, כי בארץ מועטת־אוכלוסין, בארץ, אשר יש עוד לברוא כל דבר, בארץ הזקוקה עוד לדברים פשוטים, כעין מחרשות, כבישים ונמלי־חופים, — נתחיל ביצירת מרכז להתפתחות רוחנית ושכלית. אבל אין הדבר תמוה בעיני האנשים, היודעים את נפש היהודי! אָכן אמת הדבר, כי שאלות מדיניות והכרתיות גדולות עדיין עומדות לפנינו ותובעות ממנו את פתרונן. אנחנו היהודים יודעים, כי בקבל הרוח את ספוקה, כי בהיות לנו מרכז להתפתחות ההכרה העברית, הרי זה יסייע למלא את צרכינו החמריים.

בימי־חיינו היותר חשכים מצאנו מחסה ומנוחה בתוך כתלי הדרינו וישיבותינו, והיהודי הנענה מצא ישע ונחמה בספרים עברים. בתוך העוני והדחקות של הגיטו נמצאו בתי־המדרש היותר גדולים, שרבים מצעירי־ישראל התאבקו שם בעפר־רגליהם של רבנינו וגאונינו. בתי־המדרש והישיבות האלה היו למעינות מתגברים, אשר נאצר בהם, במשך דורות של פורעניות, מרץ שכלי ורוחני, שקיים את ישותנו הלאומית והעמיד פירות לטובת האנושיות.

האוניברסיטה, לפי משמעותה, תפקידה ללמד כל אשר יקיף שכל האדם. שום למוד אינו יכול להיות פורה בימינו אלא אם כן יפעמו רוח חקירה ובקורת, ואוניברסיטה מודרנית אין מחובתה להוציא אנשים מומחים ומלומדים בלבד, כי־אם גם לתת יכולת גמורה לאנשים מחוננים, המוכנים להקדיש את כחותיהם למחקר מדעי, כי ימשיכו את למודיהם בלי מעצור ומפריע. האוניברסיטה שלנו תעשה איפוא בית למאות היהודים הצעירים בעלי־הכשרונות, אשר הצמאון לתורה ולחכמה עבר להם בירושה מדור־דור, ואשר לרוב הם אנוסים לעת־עתה לשבור את צמאונם בסביבה שאינה יהודית ולפעמים גם חסרת־ידידות.

זאת תהיה אוניברסיטה עברית. איני מאמין, כי נמצא כאן אדם, שיכול לצייר אוניברסיטה בירושלים שלא תהיה עברית. הדרישה, כי האוניברסיטה תהיה עברית מותנית מתוך הערכים, שהיהודים נתנו לעולם. פה בארץ, במעמד באי־כהן של שלש הדתות הגדולות בעולם, אשר, למרות חלוקי־ההבדלים הרבים, יסדו את אמונתן באלהים שנגלה למשה; פה, לפני העולם שהושתת על תורת־ישראל ונתן כבוד לנביאים העברים והכיר את הערכים הרוחניים והשכליים, שיצר עם ישראל — פה נפתרה השאלה! האוניברסיטה תעורר את עם ישראל לעלות מעלה.

אני מאמין, כי איני גא ביותר, אם היום פה, בין הרי אפרים ויהודה, אני מביע את הכרתי, כי נביאי ישראל לא תמו כליל; כי בצל האוניברסיטה הזאת יקום לתחיה הכח האלהי של נבואה וחזון; כי בכלות המלחמה תהיה האוניברסיטה מקום־הכנוס להכרה היהודית המחודשת, הסמויה עתה מן העין משום פיזורה בכל העולם כולו. מתוך השפעת הסביבה של ההר הזה תתרחב הכרתנו היהודית יותר ויותר; הכרתנו תתגבר שוב, ובני־נעורינו יקבלו כח ועוז ממקור ישראל. כל עוד תמצא אוניברסיטה עברית אין כמעט שאלה בדבר לשונה. על־פי טעות משונה נחשבה השפה העברית בעיני בני־אדם כאחת השפות המתות, בעת שבאמת לא פסקה מעולם מפי האנושיות. אמנם לרבים מאתנו, היהודים, נהיתה שפה ממדרגה שנית. אבל לאלפים מבני עמי העברית היא מאז מעולם הלשון הקדושה, וברחובות תל־אביב, ביקבי ראשון־לציון ורחובות, בחוות חולדה ובן־שמן היתה כבר לשפת־האם. פה בארץ־ישראל, בתוך בבל של לשונות, העברית היא השפה האחת, אשר כל יהודי יכול לדבר בה איש עם רעהו, מבלי שים לב אל הקושי הטכני שבלמוד הלשון העברית. למותר הוא לי להתעכב ברגע הנוכחי על הקושי הזה, המעסיק את תשומת־לבנו. אבל הנסיון בבתי־ספרנו בארץ־ישראל כבר הוכיח לנו, כי הקושי הזה אפשר להתגבר עליו. יש בידינו כל הפרטים והענינים, שנבדקו בזהירות, ובשעת־הכושר נדון בהם. אני מדבר על־אדות האוניברסיטה העברית, שלשונה תהיה עברית, כשם שצרפתית שולטת בסורבונה, ואנגלית — באוכספורד. ממילא מובן, כי שפות אחרות, עתיקות והדשות, תלומדנה במחלקות המיוחדות להן. בין אלו נוכל לצפות, כי תשומת־לב ראויה תוקדש לערבית וליתר השפות השמיות. האוניברסיטה העברית, אף כי היא מכוונת בראש וראשון ליהודים, תקבל, כמובן, בסבר פנים יפות את בני כל גזע ודת. „כי ביתי בית־תפלה יקרא לכל העמים". מלבד בתי־הספר והמוסדות הרגילים, המהווים אוניברסיטה מודרנית, ימצאו מקצועות־מדע ידועים, שיהיו מכוונים ביחוד לשם האוניברסיטה העברית שלנו. הקירות ארכיאולוגיות, שגלו כל־כך את מסתרי העבר של מצרים ויון, הונח להן בארץ־ישראל מקום רב להתגדר בו, והאוניברסיטה שלנו תזכה למלא תפקיד חשוב במקצוע מדעי זה. השאלה באיזו מחלקות תפתח האוניברסיטה שלנו את פעולותיה, מוגבלת במדה ידועה על־ידי חשבונות מעשיים. ראשיתה של האוניברסיטה שלנו אינה יודעת מחסור לגמרי. יש לנו בירושלים יסודות של מוסד־פאסטור ולשכה יהודית לעניני הבריאות, שעשו כבר מעשים חשובים במקצוע הבאקטיריאולוגיה והנקיון; יש לנו בית־ספר לטכנולוגיה בחיפה והתחלה של תחנה לנסיונות חקלאיים באתליט. בעזרת המחקרים המדעיים ושמושם בחיים אנו יכולים לקוות בבטחון לבעור המחלות־התאומות בארץ־ישראל: מאלאריה וגרענת (טראחומה), ולבעור הפגעים הרעים האחרים. רק על־ידי דרכים מדעיים אנו יכולים לקוות לפתח כראוי את הארץ הפוריה והיפה הזאת, שהיא עכשיו כל־כך דלה בתוצאותיה. כימיה ובאקטיריאולוגיה, גיאולוגיה וקלימאטולוגיה תאחדנה את הכחות, באופן כי ערכה הגדול של האוניברסיטה בבנית מקלט־ביתנו הלאומי יהיה ניכר ונראה. כל מה שמזכירנו את העובדה, שאפשר לשכחה על נקלה אחרי ארבע שנים של מלחמה איומה, שהשתמשה לרעה בדרכי המדע, הוא, כי עלינו לראות את המדע כחובש פצעים רבים וכגואל מצרות רבות. על־יד המחקר המדעי יתפסו המוסר והאנושיות מקום הגון. תורת־ישראל העתיקה, האוצרות הכמוסים־למחצה של ספרותנו החוקית־הדתית והפילוסופית הקדמונית יוצאו שוב לאור ויתנערו מאבק־הדורות. הם ישותפו בחיים החדשים, העומדים להתפתח בארץ הזאת. וכך יחובר העבר שלנו עם ההוה.

אני נוטל רשות, טרם כלותי את דברי, להבליט צד אחד חשוב מאד באוניברסיטה שלנו, האוניברסיטה העברית, כי בשעה שתעמוד על המדרגה המדעית היותר עליונה — בה בשעה עליה לפתוח את שעריה בפני כל מעמדות העם. הפועל ועובד־האדמה היהודי צריך לקבל את היכולת להמשיך ולהשלים שם את השכלתו בשעות־הפנאי שלו; דלתות הספריות, חדרי־השעורים והמעבדות

שלנו תהיינה פתוחות לרוחה לכל. ככה תשפיע האוניברסיטה לטובה על הלאום בתור גוף אחד. „אבן־השתיה" של הספריה מתקיימת זה כבר פה, ונוספות רבות־ערך אליה אצורות לפי־שעה ברוסיה ובשאר ארצות. יצירת ספרות־האוניברסיטה ודפוס־האוניברסיטה תתגשם תיכף לגמר המלחמה. מרובות הן ההכנות שצריך עוד לעשות. אחדות מהן כבר הולכות ונעשות; ואחדות מהן, כגון עצם הבנין, מוכרחות להדחות עד בוא יום־השלום המאושר. אבל מן היום הזה והלאה האוניברסיטה העברית היא דבר שבמציאות. האוניברסיטה העברית שלנו, מלאה למודים עברים ומרץ עברי, תעשה חלק לא־נפרד מבנינגו הלאומי, ההולך ונבנה עכשיו. לה יהיה כח מרכזי, שימשוך את כל הנאצל ביהדות בכל העולם; היא תשמש כח מכנס לאחינו המפוזרים. ממנה יצאו לעבר הים התלהבות ותוקף, אשר יחיו את הכחות הטמונים עתה בקהלותינו המרוחקות; פה תגיע הנשמה הנודדת של ישראל למקום־מנוחתה, וכחה לא יבולה עוד לריק בנדודים ורוגז. ישכן־נא ישראל סוף־סוף לבטח ובשלום לטובת עצמו ולטובת העולם.

יש אגדה תלמודית, המספרת על־דבר הנשמה העברית, העקורה מגופה ותועה בין השמים והארץ. כן היא נשמתנו היום! מחר תמצא מנוחה במקום הקדוש הזה. זאת היא אמונתנו!

ירושלים. חמשה־עשר באב, תרע"ח.

לִקְרַאת הָאוֹר

מאת
א. ש. שווארץ.

I

מִשֹּׁרֶשׁ שֶׁל זְוָעָה, הָרֶוֶה וּמְאָדָּם
מִפַּחַ עַצְמוֹתָיו וְדָמוֹ שֶׁל אָדָם,
מְצִיצָה פַּקּוּעָה שֶׁל פֶּלֶא וָהוֹד.
וְאֵי מִזֶּה קַוִּים עֲנֻגִּים וּמְרַחֲמִים,
מִתְמַלְּטִים בְּנָתִיב לֹא־נוֹדָע וּמְיַחֲמִים,
וּמְטַפְּחִים, וּמְפַתְּחִים פַּקּוּעַת־הַסּוֹד.

הָעוֹלָם הַיָּשָׁן! כַּחֶרֶס הִשָּׁבֵר!
הֵעָקֵר מִשֹּׁרֶשׁ עֵץ חַיֵּי הֶעָבָר,
עֲלֵה בְּעֶשַׁן־אֵשׁ עִם כָּל מָאוּס וּבָלֶה!
וְאַתְּ הַפַּקּוּעָה הַטְּבוּלָה בְּדָמִים,
לְעֵץ פְּרִי שֶׁל חַיִּים חֲדָשִׁים וְרָמִים
לְכַלְכֵּל עוֹלָמוֹת אֲחֵרִים הֱיִי!...

II

הוּא הוֹלֵךְ! הוּא הוֹלֵךְ! כְּבָר אֶשְׁמַע הֵד פְּעָמָיו,
עַל כַּנְפֵי הָרוּחַ כְּבָר נוֹזְלִים לִי בְּשָׂמָיו,
וְנִיצוֹץ מִשִּׁמְשׁוֹ כְּבָר יִזָּרַע לִי אוֹר...
עַל שֶׁלֶד תִּקְוָתִי, הַקָּבוּר בִּלְבָבִי,
עַל מַשָּׂא־לֵב־עַמִּי, עַל חֲלוֹמוֹת הַנָּבִיא
מִתְרַקְּמִים, מִתְרַקְּמִים כְּבָר בָּשָׂר וָעוֹר.

III

הוֹי, קַוֵּי אוֹר לַבֵּי הַיָּפִים, הַזַּכִּים!
הִשְׁתַּפְּכוּ, הִשְׁתַּפְּכוּ אֶל אַפְסֵי מֶרְחַקִּים
וּבוֹאוּ־נָא, צִירֵי הָאֹשֶׁר הָרָב,
אֶל קִבְרוֹת נְבִיאַי שֶׁשָּׁכְבוּ לִצְלָלַי,
אֶל קִבְרוֹת גִּבּוֹרַי שֶׁכָּאֲבוּ לִכְבָלַי
וַיִּפְּלוּ לְמַעֲנִי חֲלָלִים בַּקְּרָב.

וְעַל דַּלְתוֹת הַקְּבָרִים, בְּעָבֵי הָעֲרָפִלִּים,
הִתְרַפְּקוּ וְדִפְקוּ, הוֹי צִירַי הַקַּלִּים,
בְּאֶצְבְּעוֹת־נֹגַהּ הַטְּבוּלוֹת בְּמוֹר.
הוֹי, צְלָלֵי נְבִיאִים וְשִׁלְדֵי גִבּוֹרִים,
אַבִּירֵי הַחֹפֶשׁ וְחוֹלְמֵי הָאוֹרִים,
הִתְבַּשְּׂרוּ אֶת בְּשׂוֹרַת הָאוֹר וְהַדְּרוֹר!

IV

אַסִּירֵי הַנֵּצַח וְצִבְאוֹת חֲלָכָאָיו,
הַמְרַכְּכִים וְצוֹבְעִים בְּדָמָם אֶת סְלָעָיו
וּמְגַשְּׁרִים בְּפִגְרֵי חַיֵּיהֶם כָּל תְּהוֹם,
אֲבֵלֵי הָעוֹלָם וְלוֹבְשֵׁי קַדְרוּתוֹ,
לְכִידֵי רִשְׁתּוֹתָיו הַחוֹלְמִים עַל פְּדוּתוֹ —
הִתְבַּשְּׂרוּ־נָא, חַגְּכֶם מִתְקַדֵּשׁ הַיּוֹם!

רְאוּ־נָא: עֲתִידְכֶם מִתְקָרֵב וְדוֹבֵר,
עַל רַעֲמֵי הַפַּחְדִים הוֹד קוֹלוֹ כְּבָר גּוֹבֵר,
כְּזִמְרַת נְבָלִים עַל אַנְחוֹת הַוָּי···
וְזֶה, שֶׁבִּתְהוֹמוֹת הַלֵּב הָעֲמֻקִּים
טִפַּחְתֶּם כַּחֲלוֹם רַךְ בְּדִמְעוֹת עֲשׁוּקִים,
מִתְיַצֵּב כָּאֱמֶת לְעֵינֵי כָּל חָי!

אֲבֵלִים־חֲתָנִים, הַשָּׁעָה מַה־גְּדוֹלָה!
הִתְגַּדְּלוּ־נָא אַתֶּם! בָּאֵשׁ וּבַתּוֹלָע
הַזַּכּוּ, הַזַּכּוּ מִכֶּתֶם כָּל שְׁחוֹר;
הֲמִיתוּ בַּשִּׁיר צְלִילֵי קִינָה עַתִּיקָה,
הֲמִיתוּ אֶת חַיֵּי עֲבָרְכֶם בִּנְשִׁיקָה,
וְשֵׁנִית הִוָּלְדוּ לַדְּרוֹר וְלָאוֹר!···

מאת
שלום־עליכם

ספּוּרֵי מוֹטִיל בֶּן הַחַזָּן בְּאַמֶרִיקָה

ספור שבעה־עשר.

תרגום
י. ד. ברקוביץ

אָנוּ הוֹלְכִים מֵחַיִל אֶל חָיִל.

א.

מדרכם של בני אמריקה, שאינם עומדים במקום אחד. אינם מחזיקים בנושנות. באמריקה מוציאים ישן מפני חדש, הולכים מחיל אל חיל, הלוך וגדול מיום ליום... וכך אירע גם לנו. העסק, שהיינו עוסקים בו על התרים, לא הספיק די מחיה למשפחה של שבע נפשות, בלא עין־הרע. מה עשינו? עמדנו לבקש לנו עסק גדול ממנו. לא עסק של תרים, אלא עסק של חנות, חנות כהלכתה. ובאמריקה אי־אתה צריך לבקש הרבה. אין לך, כפי שכבר ספרתי למעלה, אלא לעיין בעתונים. שם אתה מוצא כל מה שלבך חומד. מטל השמים ומשמני הארץ. ורק זו רעה חולה, כי חנות מתוקנת לא בחנם תמכר. מחירה הרבה מאד. ולא החנות עיקר, אלא שמה הטוב. טוב שם מחנות טובה, מכל סחורתה ומרכולתה. וראיה לדבר: אפילו תריסנו זה, שלא הכנים לנו אלא לחם צר ומים לחץ, אף אותו מכרנו בדמים מרובים — והכל משום שמו הטוב והמוניטין, שיצאו לו בעולם. אחד הירוקים קנהו מידינו. ירוק זה גם לא הרבה לשאול ולחקור למכסת ההכנסה, שהתרים מכנים לנו. די היה לו במה שעיניו רואות: כי שבע נפשות חוזרות מסביב לתרים אחד ומתפרנסות ממנו. סימן, שעסק הגון הוא זה...

ב.

את התרים מכרנו עם כל סחורתו, עם כליו ומטלטליו, ואפילו עם תיבת־הראוה שלו. ואולם את סוד עשית מי־סודה וכל מיני עסים של פּירות, ובפרט את סוד עשית המשקה, הנקרא ס י ד ר, — דבר זה לא אבה אליהו לגלות בעד כל כופר. אליהו — לטעמו. אומר הוא, כי אלו הם דברים שאין להם שיעור, ולא בכסף ימכרו. כל אחד, הוא אומר, עושה את סחורתו לפי מדת יכלתו ובשרונו. ולא תהא עשית מי־סודה כעשית היין, שהוא מומחה גם לה? להודיעך, שיינו של אחי אליהו יצאו לו מוניטין באמריקה. אל תראוהו, שהוא מטפל בו ועוסק בתכנתו רק זה השנה הראשונה. כל מודעינו ואנשי־שלומנו, המתפללים יחד אתנו בבית־הכנסת הכתריאלי, הבטיחו לנו, כי יין לארבע כוסות של פסח לא יקנו במקום אחר, אלא מידינו. חברנו הוציא קול בניו־יורק ופרסם ברבים, כי אחי אליהו מוציא מתחת ידו לפסח יין משובח כל־כך, שאפשר לו לעלות גם על שלחן הפרזי־דנט! פיני — אין כמוהו מסוגל לפרסם דבר בין הבריות. אומר הוא, כי כל אמריקה כולה עומדת על הפרסום ועל המודעה. כל סוחר רשאי להלל את סחורתו. כל בעל־מלאכה רשאי לקלס את מלאכתו. כל נחתום מעיד על עיסתו. אמנם גלוי וידוע לכל העולם כולו, כי הרשות נתונה לך להודיע ברבים, כי מתוק הוא מדבש ומנופת־צופים. אמנם הכל יודעים, כי מלאכתך מלאכה נמבזה היא ואינה שוה פרוטה, ואף־על־פי־כן לא יבצר ממך להעריכה באלף אלפי אלפים דינרי־זהב. אמריקה היא זו. כאן כולנו בני־חורין. איש הישר בעיניו יעשה.

ג.

לאחר שפרסם חברנו פיני את יינו של אחי אליהו בין כל מודעינו ומכרינו והודיע טבעו ב„חברת כל ישראל אנשי כתריאליבקה", בא והטה את אחי הצדה להמתיק עמו סוד, וכך אמר לו:

— שמעני, אליהו. הנה פרסמתי לך את יינך בכל רחבי העיר עד היכן שידי מגעת. השמר־נא איפוא והזהר מאד, שלא תביאני חלילה לידי בזיון. כי הלא ידעתי את דרכך, שיכול אתה להוציא מתחת ידך מין יין המשומר, שטעמו יהיה כטעם המשקה, אשר עשית לפנים בכתריאליבקה הישנה... ולכן זכור ואל תשכח, כי חיים אנחנו באמריקה, וכי פה שותים יין, ולא קבס...

כאן ראה אחי אליהו פגיעה בכבודו ולא אבה להשיב את פיני אפילו דבר וחצי דבר. במקומו השיבה ברכה. גיסתי שפכה על ראש חברנו פיני קיתון של שופכין. פתחה פיה לרוחה ואמרה לו:

— אילו עמד פה אדם זה, שאינו מכיר בטיב המקום, ושמע כדברים האלה, הרי ודאי שהיה יכול להעלות על דעתו, כי אמריקה היא עיר שכולה מיוחסים וסטי־קראטים. ששום משקה לא יבוא אל פיהם, חוץ מיין, וידיהם רוחצות כל הימים בדבש ושומן ובכל טוב הארץ... כה יתן לי אלהים וכה יוסיף לי ברכות מאליפות, כמספר לוגי הנסיוב וציר־הקשואים, אשר שתה ישתו פה מדי יום ביומו!... אראה בנחמה, אם לא בעיני ראיתי מטרונית אחת ברחוב גראנד מזמנת לעצמה הין ציר־תפוחים ומאה תפוחים כבושים שהחמיצו... יערבו ימי ושנותי, אם לא ערב לי אכול תפוחים נחמצים בכת־ריאליבקה מכל תפוחי־הזהב ותפוחי־הענב פה, אשר איש גם לא ידע, כיצד חותכים אותם ובמה אוכלים אותם...

אין אני מוסר כאן את דברי־מוסרה של ברכה ותוכחת־לשונה עד תומם. דבר זה מן הנמנע הוא. כי כך דרכה של ברכה: כיון שפתחה פיה לדבר, — שוב אין מעצור לשטף לשונה. פיני יודע זאת כמוני. והרי הוא משלשל כובעו על פניו, מתחמק מן הבית ופונה והולך לדרכו. אין לך עצה טובה מזו. גם אני עושה כך.

ד.

„חנות של מיני מתיקה, סיגארות ומכשירי כתיבה עם חמישה חדרים. מציאה בהיסח הדעת. עסקים טובים. שכונה משובחה. הסבה — רווק. נמסרת לאלתר".

שמא אין אתם עומדים על משמעה של לשון קצרה זו, — הנני ואבאר לכם באריכות יתירה. וזה פירושו של דבר: עומדת להמסר חנות, שמוכרים בה ממתקים, סיגאריטות, תשמישי כתיבה, עתונים וכיוצא בדברים אלו. החנות נמכרת בחצי חנם. החנוני רואה ברכה בעסקיו. השכנים, אלו הלקוחות, כולם טובים ויפים. ומפני שהחנוני עצמו שרוי בלא אשה, לפיכך הוא נחפז למסור את חנותו לאחר...

את המודעה הזאת קראנו מעל עמודי העתון, וכולנו ראינו עין בעין, כי העסק הזה נוצר בשבילנו מששת ימי בראשית. אין לנו טוב ויפה ממנו. ואז התחילונו ללכת אל החנוני לבחון את חנותו. מתחילה הלכו הגברים. כלומר: אחי אליהו, חברנו פיני ואנחנו שנינו — אני וחברי מנדיל, המכונה עתה מייק. בעינינו מצא העסק חן רב. אחר־כך הלכו הנשים: אמי, גיסתי ברכה וטייביל אשת פיני. ולא הפיק מהם רצון. כל אחת בדקה ומצאה בו פסול. אמי אמרה, כי החנות רחוקה מרחק רב מבית־הכנסת. אמנם גם ברחוב ההוא אתה מוצא בית־כנסת, אלא שבית־כנסת זר הוא. אינו דומה בית־כנסת זה לבית־כנסתנו הכתריאלי. שאלה אחי אליהו, אמר לה: וכי המתפלל בבית־הכנסת הכתריאלי נענה תחילה? אמרה לו אמי: אמנם כל המתפללים בכל בתי־הכנסיות נענים בעת ובעונה אחת, אלא שלא כל התפלות שוות. אינה דומה תפלתם של הכתריאלים לתפלתם של אחרים. בתפלה זו של הכתריאלים נתרגלה מעודה ועד היום הזה. קשה לה לשער בנפשה, איך תוכל לשמוע אל הרנה של בעל־תפלה אחר, ולא אל זו של הירש־בר החזן שלנו?

ה.

עד כאן טענותיה של אמי. ואילו גיסתי ברכה פשפשה ומצאה חסרון אחר בעסק. חסרון זה מהו? מה נעשה, היא אומרת, בחדרים הרבה כל־כך? למה לנו חמישה חדרים? השיאה לנו שכנתנו פסי הכרסתנית עצה: כי נשכיר את החדרים המיותרים לאחרים. כלומר: כי נכנים לביתנו דיירים אחרים מן החוץ, שישבו אתנו ויאכלו לחם על שלחננו. אמרה לה ברכה: „כלום אנו חסרים אלא זו — לפסוק מזונות לאחרים!" וטייביל אשת פיני חוזרת ושונה אחריה כל מלה ומלה, כמעשה התוכי: „כלום אנו חסרים אלא זו — לפסוק מזונות לאחרים"... אמר פיני לאשתו: „אולי תשמיעינו פעם אחת דבר משלך, ולא שתעלי גרה משל ברכה?"... יצאה ברכה כנגדו בצוננים: „עד שאתה פולה כתנות אחרים — יתליע חלוקך על בשרך"... וטייביל חוזרת ושונה אחריה: „עד שאתה פולה כתנות אחרים — יתליע חלוקך על בשרך"... שאלה פיני, אמר לה: „תמהני עליך, מה היית עושה, אלמלא פני ברכה היו הולכים לפניך?"... אמרה לו ברכה: „אלמלא היית מלא, היית ריק — היו קוראים אחריך מלא"... וטייביל חוזרת אחריה: „אלמלא היית מלא, היית ריק — היו קוראים אחריך מלא"... ירק פיני בכעס והלך לו.

ו.

כסבורים אתם, כי רק אנחנו לבדנו הלכנו לראות את החנות? גם מחותנינו וכל מודעינו ומכרינו הטריחו את עצמם לכך. הראשון הלך מחותננו יונה הנחתום. אחר־כך — אשתו, מחותנתנו ריבה־לאה הנחתומה. שניהם יחד אינם יכולים ללכת, משום הלביבות: הרי לא יניחו את הלביבות כהפקר בעצם ימות החול! אחר־כך הלך משה הכורך. ואחריו — אשתו פסי הכרסתנית... ואולם סלחו־נא לי: בפעם הזאת טעיתי. פסי הכרסתנית הולכת תמיד בראש, ובעלה משה הכורך הולך אחר אשתו. אחריהם הלכו אחרים מידידינו ואנשי־שלומנו, המתפללים אתנו בבית־הכנסת הכתריאלי, — כולם יהודים כתריאלים, המבינים בטיב העסקים הללו. קבלם החנוני שלא בסבר פנים יפות. כלומר: עמד וגרש אותם מעל פניו. אמר להם, שמעולם לא שער לעצמו משפחה מרובה כל־כך! חרה הדבר לאמי. קמה והלכה אל החנוני ביחד עם גיסתי ברכה. באה ברכה וחלקה לו מנה אחת אפים, אשר זכור יזכרנה ימים רבים! וסוף דבר היה, כי החנוני נשבע באלהים, כי מתחילה היתה דעתו למסור את החנות לאחר על־מנת לישא אשה. עכשיו הוא חוזר בו. מאחר, הוא אומר, שאפשר לה לאשה להרחיב פיה כל־כך, כמו גיסתי ברכה, שוב אינו רוצה להתקשר בברית הנשואין כלל. מוטב לו, הוא אומר, לישב רווק עד יום מותו...

ז.

ואולם הדברים האלה לא נאמרו אלא לתפארת המליצה בלבד. אותו החנוני נפשו כלתה למכור את החנות, וגם אנחנו נכסוף נכספנו לקנותה. וביותר היינו אנחנו זקוקים לחנות זו, מאחר שאת תריסנו כבר מכרנו כמעט. נאמר כאן כ מ ע ט, להודיעך, כי אותו הירוק, אשר אָמר לקבל את התרים מידינו, תקע לנו בעל־כרחנו עשרה שקלים בתורת דמי־קדימה. אנחנו כבר הרהרנו חרטה על כל המעשה. לפי שירוק זה, מכיון שסלק לנו את דמי־הקדימה, שוב לא נתן לנו מנוח אף רגע. כל היום לא זז מעל תריסנו. יהודי טרחן וסרבן. טרחן גדול מאָחי אליהו. אָחי אינו מגיע אף עד קרסוליו. היהודי הלזה הציק לנו כל־כך, עד כי זרקנו לו אל פניו את דמי־הקדימה שלו. ולא אָבה לקבלם. נפשו דבקה בתריסנו. בטוח היה, כי מתעשרים אנחנו עושר גדול. „הירוק לעולם ירוק הוא!"... כך אומר חברנו פיני.

ח.

„ירוק" מהו? — לא ידעתי פירושו. חברי מייק אף הוא אינו יודע, מה טיבו של זה. שומעים אנחנו בני־אָדם אומרים תמיד „ירוק" — והרי אָנו חוזרים על דבריהם. מתאוה הייתי לצייר את קלסתר־פניו של אותו היהודי, שקנה מידינו את התרים. פשפשתי ומצאתי לי קרטון ירוק וציירתי את תמונתו על־פני אבני המדרכה בכל קומתו וצביונו. וכדאי היה לכם לשמוע אותה שעה את קולות הצחוק, אשר אנשי הרחוב הרימו למראה התמונה הירוקה. הכל הכירו בה את דמות־דיוקנו של היהודי הירוק והכל מלאו צחוק פיהם. הכל — חוץ מאחי אליהו. אָמנם הכה לא הכני אליהו הפעם. אלא שעמד וכפה אותי למחות את הציור הירוק מעל אבני הרחוב במטלית לחה. שאם לא כן — יתנו עלינו עונש־כסף. על כל דבר קל שבקלים מטילים כאן עונש־כסף. נסה־נא פעם אחת לירוק בחוץ — מיד יתגלה שוטר לפניך, תופס לך באזנך ומוליך אותך אל המשמר. ושם נותנים עליך עונש של חמשה שקלים. אמריקה נוהגת עם יושביה בכל חומר הדין!

ט.

שמא סבורים אתם איפוא, שמקפידים כאן ביותר על הנקיון והטוהר, כמו באנטוורפן העיר, ואין איש רוקק על־פני חוצות? — אם כך אתם סבורים, אינכם אלא טועים. כחים ורקים פה על ימין ועל שמאל. אמריקה הרי מדינת־החופש היא. אפשר ש ב א י ו ו י נ י ו ה ח מ י ש י ת, מקום שם יושבים העשירים בעלי המיליונים, נזהרים יותר בענין זה של רקיקה. בעלי המיליונים אינם רוקקים. חזקה, אין אָדם רוקק אלא מתוך מרירות. ואולם העשיר הרי לא יחוש מרירות לעולם. הרי טוב לו ונוח לו כל הימים — למה לו איפוא לירוק?...

הַחֲלוֹם וְשִׁבְרוֹ

מאת

א ל י ע ז ר ב ן ־ י ה ו ד ה.

י.

דבר אחד התחיל מציק לי עתה מיום ליום יותר:

בארץ א ב ו ת י אני נ כ ר י, נתין לא של ממשלת זו הארץ, אלא של ממשלת ארץ נכריה!

עוד לפני צאתי מאירופה החלטתי, כי בבואי לארץ־ישראל אפרוק מעלי נתינות רוסיה ואהיה לנתין תוגרמה. אבל, עד כמה שאני זוכר עתה, הסבה העיקרית להחלטתי זו היתה אָז יותר השנאה העזה להממשלה הרוסית העריצה, צוררת ישראל. אך למן היום שדרכו רגלי על אדמת האָבות התחיל רגש שנאה זו לסוג אָחור מפני רגש אחר, הרגש המר, שאני נ כ ר י כאן, שמהצד החוקי, של דיני המלכות, אינני אזרח הארץ הזאת.

אחרי ימים אחדים לבואי ירושלימה דברתי על זה עם האָדון פרומקין, ואבקש ממנו להורות לי הדרך להשיג בדרך ח ו ק י, על־פי דין המלכות, נתינות טורקיה, אך ר' ישראל דוב פתח אותי לשוב ממחשבתי זו, ובקול של ידיד ויועץ נאמן אָמר לי:

— חלילה, ידידי, חלילה לו מעשות זאת. כבודו איננו יודע כמה קשים החיים בטורקיה ל „ר ע י ה" (בערבית נתין הממשלה הטורקית) ומה טובים ונעימים הם ל „ח מ א י ה" (בערבית חוסה, לאמר: מי שיש לו מחסה של ממשלה נכריה).

והנסיון היומי של ארבעה החדשים שעברו עלי למן אָז ועד כה הורני, כמה מהאמת היה בדברי בעל „החבצלת" אלה.

כי ממשלת תוגרמה היתה, בפרט בזמן ההוא, ממשלה ט ו ר ק י ת בכל משמעה המגונה של מלה זו. באמת זו לא היתה כלל מ מ ש ל ה במושג הרגיל של עמי התרבות בזמננו, שהיא רואָה כל זכות קיומה ומטרתו בעבודה לתקנת העם והאָרץ, כי אם שלטון של חבר זדים עריצים, שכל מגמתם היא למוץ דמי העם ולהתעשר עד כמה שאפשר יותר מהר, קודם שיעלה בידי אחרים, על־ידי שוחד במקום גבוה, לדחותם ממצבם ולהתחיל הם מלאכת המציצה עד שידחום גם אותם עוד אחרים, באותם האמצעים בעצמם, ולכן היו כולם משתמשים בכח משרתם אך ורק לחמוס את העם, לעשוק ולקחת בכח הזרוע בכל פנה שהיו פונים. רק ש ב ח אחד אפשר לאמר על זו ה מ מ ש ל ה ועל פקידיה, כי לא היא בכללותה ולא כל אחד ואחד מפקידיה לא הבדילו את היהודים לרעה בענין זה. חמוס חמסו ועשוק עשקו לא את היהודים בלבד, אלא גם את עניי הערביים, ובפרט את ה„פלחים" (האכרים הערביים עובדי האדמה). רק ה ת ק י פ י ם שבהערביים, רק הם לא שתו כוס התרעלה מידי אלה הפקידים החמסנים, ראשית — מפני שרוב הפקידים היו הם בעצמם, ושנית — מפני תקיפותם, שמפניה היתה יראה הממשלה המרכזית בעצמה.

משלטון עריצים זה היה אפשר למצוא מחסה רק באחד משלשה אלה הדרכים:

א) בנתינת שוחד.

ב) בהיותך נוצרי.

ג) בהיותך חמאיה.

כל המאמורים (פקידים בערבית) של זו הממשלה, לבדיל באלף הבדלות, היו כולם, מקטן ועד גדול ועד הגבוה הגבוה עליהם, רודפי שלמונים, — בקשיש בערבית. על המאמורים הקטנים שבהם, הפקידים מהמדרגות התחתונות, אפשר היה ללמד זכות, כי הם היו מוכרחים לרדוף שלמונים, מוכרחים בכח הכלל הידוע: על פת לחם יפשע גבר. שכרם הקצוב מהממשלה המרכזית היה מועט מאד: לירה טורקית וקצת יותר מארבעה רואלים לשבוע היה נחשב שכר הגון. ומזה השכר הדל היתה הממשלה מנכה כך וכך למאה בתואנות מתואנות שונות, והשארית — היתה פורעת כשהיה לה במה לפרוע, כשהיתה הפרוטה בקופתה, וזה לא היה דבר תדיר. היו זמנים שהמאמור המסכן היה מקבל שכרו המועט אחרי שנים שלשה חדשים, ובינתים הלא היה צריך לחיות, היה צריך להספיק צרכי ביתו, שהיו בכל זאת מרובים, כי הלא גם להקטן שבהם היו לפחות שתים שלש נשים חוץ מפילגשים ועבדים, שפחות וטף. ומאין יקח זה המאמור המסכן כל הנצרך לפרנסתו, אם לא מהנתונים בידו לעשות בהם ככל אות נפשו? וגם המאמורים הבינונים, ששכרם היה קצת יותר נאה, הנה כל הגדיל מחברו היו גם צרכיו יותר גדולים ולכן היה גם יצרו יותר גדול, וגם הוא לא יכול כמעט להתקיים בלי שלמונים. אבל, אפילו הגבוהים והגבוהים על גבוהים, ואפילו הגבוה על כולם, הוזיר הגדול, ואפילו הדר השולטן בעצמו ובכבודו, היו, במחילה מכבודם, רודפי שלמונים. שום דבר, אפילו מה שהחוקי הממשלה מחייבים, אי־אפשר היה להשיג מזו הממשלה בלי שוחד פחות או יותר גדול, לפי ערך הענין, וכמעט הכל, אפילו מה שהוא נגד כל חוקי הארץ, היה אפשר להשיג, אם השתמשת בראוי בכח אבן־החן הידועה. ולכן אפשר לאמר, בדרך כלל, כי היהודים ואפילו נתיני תוגרמה, היו פחות נרמסים ברגלי הפקידים, מהפלחים הערביים, כי מי כהיהודי, מהיום שהוא חי בגלות, רגיל לתת שוחד, ומי כמוהו יודע למצוא ולהשיג אבן־חן זו. אפילו עני שבישראל, אפילו מי שאין לו מזון סעודה אחת, מוצא מה שנצרך, כדי לתת שוחד להשררה.

אבל, בפי כל הדברים אמורים, — בעניים המושלמים והיהודים נתיני תוגרמה. לא כן הנוצרים, — בנוצרים ראיא אני מדבר, נוצרים ילידי הארץ נתיני הממשלה הטורקית. הם עמדו תחת מחסה ה„בטרקיות" שלה, רצוני לאמר: שררת ראש הכנסת הנוצרית הקתולית או היונית, ובכל מקרה שהביא את הנוצרי במגע ומשא עם המאמור הטורקי היתה הבטרקיה ממהרת ושולחת את הקואס שלה, (השמש הרשמי לבוש מד ומזוין בחרב), ומפני הקואס הלזה של הבטרקיה היה להמאמור הטורקי רגש כבוד במדה מרובה. ראשית, מפני שהבטרקיה היתה מהנת את כל המאמורים הקטנים פחות או יותר ביד רחבה, ושנית, מפני שהבטרקיה היתה מרבה שלמונים ומתנות להמאמורים העליונים, והם היו „ממונים" ומכירים טובה להבטרקיה והיו עושים רצונה ובלי רחמים היו דוחים „מאמור" קטן ממצבו, אם בא לפניהם קטרוג עליו מצד הבטרקיה, ושלישית, מפני שהכל בטרקיה בירושלים היה מליץ טוב לפני הממשלה המרכזית בהבטרקיה העליונה בעיר המלכות, שגם היא היתה משתמשת באבן־החן הכללית.

ואולם, המחסה היותר ממשי, היותר עז, כמעט בלי גבול, מפני זו הממשלה החמסנית היה — מעמד החמאיה, היא נתין ממשלה נכריה. על החמאיה לא היתה שום שליטה לא בלבד להמאמור הקטן, אלא גם להמאמור העליון, ואפילו להממשלה המרכזית, ואף להשולטן בעצמו. בימים ההם היה כחן של ממשלות אירופה גדול בטורקיה, ו„הזכיות המיוחדות", Capitulations בלעז, עמדו בעצם תקפן, וכל הממשלות הנכריות הקפידו עליהן ושמרו עליהן שמירה מעולה, ועל כל עבירה היותר קלה, שעברה עליהן ממשלת טורקיה או אחד מפקידיה, נדונו ממשלות הנכר אתה בכל חומר הדין ונפרעו ממנה בלי כל ותור. על־פי אלה הזכיות המיוחדות של ממשלות הנכר לא היה שום פקיד מפקידי הממשלה הטורקית, שום שוטר קטן או גדול, רשאי לנגוע בהמאיה בשוק ולא להכנס אל ביתו אלא ברשות הקונסול שלו, וממילא מובן, כי זו הרשות לא היה הקונסול נותן על נקלה. וכשהיה כבוד הקונסול נותן הרשות, שהיתה הרשות הטורקית מבקשת, לא היה בכל זאת מאמין לה והיה שולח עם השוטר הטורקי את הקואס שלו, ורק אתו יחד היה השוטר יכול להכנס לפני ולפנים אל ה„מקדש" של החמאיה, ורק בפניו של הקואס יכול השוטר הטורקי לחפש בבית החמאיה או לנגוע בהחמאיה או בכל אשר לו, ואם חלילה עבר שוטר טורקי על מפתן בית החמאיה שלא ברשות הקונסול ושלא בפני הקואס, הרי התחייב בנפשו, כי נדחה ממצבו תיכף ומיד. ולכן היה ה„זאפט" (השוטר הטורקי) ירא מפני החמאיה ממש כמו מפני שד־בלהות. את החמאיה לא יכלה הממשלה הטורקית להביא בדין אלא בהסכמת הקונסול, ואם הסכים הקונסול, לא היה לה להרשות המשפטית הטורקית רשות לשים את החמאיה הנאשם במשמר טורקי ולא היה בית־דין הטורקי רשאי לשפטו אלא בפני בא־כחו של הקונסול. כל אלה הזכיות של החמאיה עשו, שכל נתין ממשלה נכריה בטורקיה לא ידע כמעט שום עול מלכות עליו והתענג על חירות גמורה יותר מאשר בארצו, אפילו בארץ היותר חפשית. ודבר טבעי הוא, שמבחינה זו לא היו ממשלות הנכר עושות שום הבדל בין נתיניהן, ואפילו ממשלת רוסיה, שבארצה היא היתה גוזרת על היהודים גזירות רעות והיתה מבדילה אותם לרעה משאר נתיניה, גם היא היתה תובעת גם זכיות נתיניה היהודים בכל חומר הדין, לא מאהבה ליהודיה, אלא מפני כבוד הנתינות הרוסית. כל פקיד ופקיד של טורקיה היה צריך לדעת, כי בנתין רוסיה אסור לנגוע הנגיעה היותר קלה, ויהי הנתין אפילו יהודי.

זה טיבה של הממשלה הטורקית, שכל פקידיה היו רודפי שלמונים ושלא היתה לה שליטה על הנכרים, היה לנו לישועה בעבודתנו לתחיתנו הלאומית. אלמלא שתי אלה, לא יכלו להשתקע בארצנו אפילו רבע ממספר שבי הגולה, ששבו אליה בארבעים השנים האלה, ולא יכולנו ליסד אפילו מושבה אחת, כמו שאבאר זאת בהמשך הדברים. ולהיות הנכרי היה מעמד המאיה בטורקיה באמת גן עדן.

ולי בפרט היה אפשר ליהנות מזה המעמד המאושר של „המאיה" עוד „ביתר שאת ויתר עז". כבר אמרתי, כי גם ממשלת רוסיה הגנה על זכיות נתיניה בארץ־ישראל כמעט בלי שום הבדל בין לא־יהודי ויהודי, ורוסיה היתה אז המעצמה היותר תקיפה בטורקיה. שמשה המדיני של צרפת כבר שקעה בסבת מפלתה לפני גרמניה בשנת השבעים, ושמשה של גרמניה, שהיתה כבר מבהיקה בעולם, עדיין לא הגיעה למרום גבהה, וביחוד במזרח עוד לא בצרה לה גרמניה העמדה שעלה בידה לתפוס אחר־כך, מפני שבזמן ההוא עוד החזיקו הגרמנים בתורת ביסמארק רבם, שכל „שאלת המזרח" אינה שוה בעצמות איש־צבא פומרני אחד. אויסטריה ואיטליה לא היו חשובות אז בכלל, ומשתי המעצמות הגדולות הנשארות, שהן אנגליה ורוסיה, הנה אנגליה היתה אז עוד ידידה לטורקיה, ויכלה טורקיה לקוות ממנה קצת ותור וריתוי, אך מרוסיה היתה טורקיה אז מפחדת פחד־מות, כי עוד היה זכר שברה של טורקיה במלחמה האחרונה חדש אתה. ולכל זה נוסף עוד, כי הקונסול הרוסי אז, האדון קוזיבניקוב, היה מתיחס אלי בידידות אמתית, כמו שכבר ספרתי בפרקים הראשונים של זכרונותי אלה. כי גם אחרי אשר הלך ידידי הרוסי מירושלים הייתי יוצא ונכנס אצל האדון קוזיבניקוב, ובהיות שמבחינה הרשמית של דיני המלכות ברוסיה הייתי „כשר" וניירותי היו כדין וכהלכה, הייתי בטוח בהגנתה של הקונסוליה הרוסית גם תחת קונסול אחר. ורוצה אני להוסיף עוד פרט אחד, שעשה אז את מעמדי בהקונסוליה הרוסית עוד יותר נוח, ואף־על־פי שאין דבר זה חשוב ביותר, מכל מקום הוא מענין מבחינת מה שקוראים „קול הדם".

כשבאתי בפעם הראשונה עם ידידי הרוסי להקונסוליה הרוסית, ראיתי אצל אחד השלחנות, שהיה מלא ניירות ומכתבים, יושב איש יהודי כבן חמשים, לבוש כמנהג היהודים האשכנזים אז בירושלים; וכשראה ידידי הרוסי, כי התבוננתי רגע אל היהודי הזה, באר לי, כי הוא התרגמן הרשמי של הקונסוליה בכל עניני היהודים בירושלים והוא גם הממונה על המכתבים הבאים מרוסיה לשמור עליהם ולמסרם למי שהם שלוחים. ויהי אחרי גמר בקורי אצל הקונסול, ואגש אל השלחן שישב אצלו היהודי ואומר לו שמי ואבקש ממנו, שאם יבואו מכתבים על שם זה מרוסיה, ישמרם עד שאבוא לקחתם. זה היה כל מה שדברתי עם האיש הפעם ההיא, אך למן אז, מדי בואי להקונסוליה, היה האיש חרד לקראתי ומקדם את פני בשמחה ומשתדל לשיח אתי קצת דברי ידידות, וכשבאו המכתבים הראשונים על שמי, לא המתין עד בואי להקונ־סוליה, כמנהג כל שאר היהודים הרוסים, אלא מהר ויביאם בעצמו אלי, וכך היה נוהג אחר־כך כל הימים והיה מבקש להראות לי איזית נטיה אלי ולשרתני בכל „שירות" שנזדמנה לו. בתחילה חשדתיו, כי כל זה הוא מפני שהוא רואה שאני חשוב אצל הקונסול, והוא מקוה, כי אהיה מליץ טוב עליו לפני הקונסול. אך הוא לא בקש ממני שום חסד, והוסיף לבקש קרבתי ולשרתני בכל דבר שהיה בידו גם אחרי שנפסק המגע והמשא שלי עם הקונסוליה הרוסית וגם אחרי מותו של האדון קוזיבניקוב. והנה אחרי כמה וכמה שנים הגיעני מכתב מאמי מרוסיה, ובו כתבה לי, כי אשה אחת, שבאה לעיר מושבה מירושלים, ספרה לה, כי בהקונסוליה הרוסית בירושלים עובד איש יהודי ששמו ליב דוידסון, ועל־פי כל הסימנים שנתנה בו אשה זו הוא אחיה של אמי, אותו האח, שהיא ספרה לנו פעמים הרבה בילדותנו, כי הוא נחטף בשנות „החבלה" ברוסיה, כשהיה ילד, ונלקח להצבא ובעינויים קשים נאנס להמיר דתו, ואחר־כך לא שמעה ממנו כלום במשך עשרות בשנים. מיד כשהגיעני זה המכתב, הלכתי אל האיש ואתבונן בפניו וראיתי באמת, שהוא דומה לפני אמי, מה שלא הרגשתי קודם, ואתחיל לשאלו בזהירות ובחריצות על מולדתו ומשפחתו, וסוף דבר נתברר לי, כי הוא באמת דודי אחי אמי. ויגלה לי הסוד, שהיה שמור בקרבו עד כה, כי הוא ברח מהצבא ובדרך נס הגיע לירושלים, ופה חזר ליהדותו, וקרא לעצמו שם־משפחה אחר, דוידסון, על שם אביו ואבי אמי דוד, ובהיותו יודע לדבר רוסית ולכתוב קצת רוסית, מה שרכש בהיותו בעבודת הצבא, עלה בידו אחר־כך להתקבל בהקונ־סוליה הרוסית להתרגמן בין הקונסולים ובין היהודים נתיני רוסיה שאינם יודעים לדבר רוסית, ואחר־כך נתמנה גם על המכתבים, בפרט של היהודים, מפני שהוא ידע את כל אחד ואחד מהם בפניו. ויסיים את דבריו לאמר: מרגע הראשון שראיתיך בהקונסוליה הרוסית, כשבאת שמה עם ידידך הרוסי, נתעורר בקרבי רגש עמוק של אהבה, וזה הרגש הלך ונתחזק אחר־כך מיום ליום ולא ידעתי הסבה לזה. אחרי שנים אחדות באה אמי אלי ירושלימה, ותשמח שמחה רבה על האבדה שחזרה לה, — אחיה שנחטף מידיה, וכל הימים היו האח והאחות סחים ביניהם לבין עצמם ומזכירים זכרונות הילדות מכל עניני המשפחה.

אינני יודע, אם יש באמת קול להדם, ואם הקול הזה מדבר אלינו מעצמו, אך אני מעיד, כי כך היה מעשה זה.

אך, יהי בענין „קול הדם" איך שהוא, על כל פנים, האיש, שנתברר אחר־כך, שהוא היה דודי, היה מן הרגע הראשון משתדל לשרתני בכל מה שהיה בידו, ועשה את מעמדי בהקונסוליה, כמו שכבר אמרתי, עוד יותר נוח ונעים. ואף־על־פי־כן, זה מעמד המאיה היה למעמסה עלי. הרגשתי, כי נכרי אני בארץ אבותי, נקר בקרבי כמו תולעת, ובקוצר־רוח חכיתי להזדמנות ראשונה ל„התאזרח" בארץ, וכאשר הודיעה הממשלה, כי תעשה „יקלאמא" ומפקד חדש, ונודע הדבר, כי קבל תקבל הממשלה את כל מי שרוצה להיות עותומני ולא תרבה בחקירות ודרישות בדבר נתינותו

הקודמת, החלטתי להתפטר מנכריותי. אך בהיות שחששתי, פן תתערב הקנאה הרוסית בדבר, הרכתי ושפרתי הכל להתנגדי האדון תוויבנקוב, ואחרי ששמע את כל דברי אמר לי, כי הוא מבין את רגשותי, ולכן עבור יעביר על זה בשתיקה.

ואיך ה י ש ר א ו ר ואכתוב את שמי א ר ו ע ו ז ר ב ן ־ י ה ו ד ה, ואחר אותה ירושלים בדרך רשמי.

כששבתי הביתה ואספר הדבר לאשתי, נבהלה ופניה חורו, אך קבל קבלה גם זה בדומיה. אבל ר׳ ישראל הרב, כששמע ה ש ג ע ו ן שעשיתי, לא יכול להתאפק ויקרא: מה זה עשה אדוני? הלא הוא פשוט מתחייב בנפשו!

אך הדבר נעשה!

עתה השגתי הכל.

אני, ברוך ה ש מ י, ה ו ק י, איתה ירושלים, בשם־משפחה עברי ושמי ב ן ־ י ה ו ד ה כתוב בספרי הממשלה.

(המשך יבוא).

„התקופה“

מאת

ראובן בריינין.

ה.

מיום אשר התפרצה מלחמת־העולם, זה יותר מארבע שנים, נקרענו מעל אחינו ברוסיה. בעמקי נפשנו הרגשנו את כל המתחולל בלבותיהם והנעשה בעולמם הפנימי, כי על כן אחים אנחנו וקרובים ברוח, אך בכל זאת ברור לא ידענו את השנויים והמהפכות שנולדו, ושהיו צריכים להולד, בתוך דעותיהם, מחשבותיהם ורגשותיהם. רק הד רחוק ועמוק שמענו מחורבן הקהלות שמעבר לים; רק שברי קולות הגיעו אלינו. קול ענות חלושה וגם קול ענות גבורה, אנקות נכיחה וגם צהלת לידה חדשה. אולם רק שברי־קולות עמומים שמענו ותמונה חיה לא ראינו.

על כן, בהודע לנו לפני חדשים אחדים, כי במוסקבה יצא לאור קובץ ספרותי גדול בשם „התקופה“, ערוך על־ידי הוד פרישמאן, חכינו לקראתו בכליון־עינים ובנפש צמאה. האמן האמנו, כי בקובץ זה, שיצא לאור בימים שכבר ניתנה הרשות להסופרים לכתוב את כל העולה על רוחם, את כל אשר הם רואים, מרגישים ויודעים, מבלי שים יד לפה (אחרי שתיקה אנוסה של שנים אחדות, שבהן ניטלה [illegible] מהסופרים [illegible] העברים רשות הדבור ויכולת ההדפסה), — כי בקובץ זה נראה תמונות חיות מכל הנעשה בקרב אחינו ברוסיה, נשמע ברור היטב את הד חייהם החדשים, תקוותיהם, מחשבותיהם ורגשותיהם, את כל אשר עבר בבתי־נפשם בשנות הרעה והחרם, ב„ירחי הרביע“ של שחרורם בימי קרנסקי כמו בירחי העמל והפחד, הסתירה והבנין, השקיעה והזריחה של ממשלת מועצות הפועלים והחיילים.

והנה אחרי צפיה ממושכה באה לידנו „התקופה“. מעולם לא שמחנו על ספר עברי חדש, כבפעם הזאת. אחרי שנות רעב לדברי ספרות־אחינו שמעבר לים, אחרי שנות כליון־נפש וגעגועים על ניב עברי חדש, הנה מונח לפנינו מאסף עברי המחזיק שבע מאות עמודים גדולים.

בצמאון רב קראנו את „התקופה“ מדף הראשון עד האחרון — לא מצאנו בה את אשר בקשנו.

„התקופה“ איננה אלא קובץ של ספורים, שירים, תרגומים ומאמרים, שאין להם כל שייכות ישרה ולא גם בלתי־ישרה אל התקופה החדשה בישראל.

הוד פרישמאן נשאר נאמן לרוחו מאז. יכול הוא להתפאר, כי זקנותו לא ביישה את נערותו. במאז כן גם עתה עומד הוא סופרנו זה, העורך של „התקופה“, רחוק מכל השנויים המתחוללים בעולמנו העברי. עומד הוא מן הצד לכל התנועות החברתיות והלאומיות. בתקופת הרצל כתב את שירו הידוע „לא אלך עמכם“, שיר מלא שליחה יחד עם זה גם היכר הבנה והרגשה לתנועת התחיה בקרב ישראל. התנועה של תחית שפתנו בדבור עוררה בו תמיד רק לעג וקצף. התיחסותו לנביאי תחיתנו היתה של התנגדות ושל בטול־דעת. עוד בהיותו נער התנפל על פרץ סמולנסקין בשביל דעותיו הלאומיות ובקרתו החריפה על בן־מנחם ודעותיו. בעצמו של דבר בן נאמן הוא פרישמאן לתקופת ההשכלה. אני אומר זאת במקום זה לא לגנאי ולא לשבח, כי אם מציין אני את מקומו של סופרנו המצוין הזה בתוכל ספרותנו. יש לו קרבת־רוח יתירה להסבא מנדלי, להמנוח בן יגרי והד״ר י. ל. קאנטור — כולם עתה הם בעולם האמת, — שמעולם לא קבעו להם מקום, וגם לא בקשו להם מקום, בתקופת תחיתנו והתחדשות רוחנו ומחשבתנו. יפהפיהו הוא פרישמאן, והיצירה הספרותית כשהיא לעצמה, סגולותיה של הלשון העברית וצעצועיו של הסגנון החביב עליו היו תמיד יקרים לו מכל פרפוריה של המחשבה העברית, הלאומית, המבקשת לפלס לה נתיב חדש ולהשפיע על חיינו אנו ועל חנוך הדור הבא. מלה אחת חריפה, או ניב יפה אחד יקרים עליו מכל מוסד לאומי חדש בישראל, מכל פביעה גסה קדימה ומכל בנינה של ארץ־ישראל, וגם מתחיתו של הרוח העברי המקורי. די היה לסופרנו זה, כי העשיר את ספרותנו בתרגומים שונים, ומהם גם נפלאים, אם גם בלתי מדויקים, וביצירות ספרותיות רבות־הערך.

אם נבוא לכתוב את תולדות הספרות העברית החדשה, אז בודאי שפרישמאן יתפוס בה את אחד המקומות החשובים, למרות כל חסרונותיו ומגרעותיו. ועלינו יהיה להודות, שסופרנו זה היה אחד מעובדיה ומפאריה היותר חרוצים והיוצר נאמנים. אולם אם נבוא לכתוב את תולדות מלחמת הרוח בישראל ואת תולדותיה של התחיה הלאומית, אז בודאי, שלא יתפוס מקום בין הלוחמים והמחיים.

* * *

ובדעתנו את הוד פרישמאן ואת מהותו הספרותית, לא נבוא עליו בטענות על שלא הדפיס ב„תקופתו“ דברים שהיינו צמאים להם, ועל שלא שם לבו כלל אל השעה ההיסטורית הגדולה. אחרי קראנו את „התקופה“ יכולים אנו רק להעיד, כי גם הרוחות והסערות החזקות במחנה

ישראל לא הזיזו את כופרנו זה ממקומו בספרותנו, שבצר לו לפני יותר מדור שלם. ו„התקופה" היא לא תקופתנו אנו, בני־הדור, כי־אם תקופתו של פרושמאן מיודענו מכבר הימים.

ומבחינה זו נבקר את „התקופה" (או יותר נכון: ניתן מושג כל שהוא לקוראינו על־דבר תכנה וערכה הספרותי) כתור קובץ ספרותי סתם.

הספור הראשון הפותח את „התקופה" הוא „שני קונטרסים" (ספור מחיי היהודים בספרד לפני הגרשם מישם) של בוקי בן יגלי (מעזבונו של הסופר המנוח ד"ר י. ל. קצנלסון). כל מי אשר קרא ספורים, באיזו שפה שתהיה, אם אך נכתבו בידי יהודים, מחיי היהודים והאנוסים בספרד, לא ימצא אמנם טפוסים, תמונות או ציורים חדשים בספור זה. ובעצמו של דבר אין זה ספור כלל, אף כי מסומן הוא בשם זה, לא מצד התוכן ולא מצד הצורה, כי־אם מעין ספר־זכרונות לעלמה קתולית ולרופא יהודי צעיר לימים, שנישאה אחרי כן אליו. „שני קונטרסים" אלה, שאן בהם לא אמנות ולא גלוי־נפש מיוחדים, מצטיינים בשפתם העברית הטהורה,* הצחה והקלה — שפתו הנעימה והנוחה לקריאה של בוקי בן יגלי. וראוי הוא ספר־זכרונות זה, על־פי תכנו ועל־פי סגנונו העברי, להיות ספר־מקרא לבני־הנעורים שלנו, לטעת בלבם אהבה לעמנו, לאמונתנו ולכתבי קדשנו. אין אני יודע דוגמתו בספרי ה„כריסטומאטיות" שבשפה העברית.

אחרי המטעמים, שהגיש לנו אליעזר שטיינמאן ברומאן שלו „סחור, סחור", שכבר דברתי עליו בפרקים הקודמים, הושיט לנו העורך בחבתו ל„קנוח סעודה" את הרשימה „לילה" מאת ח. ש. בן־אברם (שב בלתי ידוע לי). וקנוח זה עורר בי גועל נפש. כמה הזירות יש ברשימה זו! (אין לי קריאה עברית יותר מתאימה להביע בה את בהילתי הפעם). איזה בחור ששמו שמעון מרגיש בתהילת הערב, כי „בלבו מוצצים ומכרסמים תולעים" וכי „ברקותיו תפיסה לוהטת" (תפיסה לא במח ולא בראש, כי־אם דוקא ברקות, ולא תפיסה סתם, שגם היא דיה, כי־אם עוד לוהטת) ו„גם שרשי השערות התחילו דוקרים", וכל זה לא בא לו אלא מפני שהוא מחכה לקראת הערב המבטיח הרבה ל„שומרי נשף"; ובעוד שעיניו תועות מתוך חדרו אל החצר שמתחת, „והנה נתקלו בגזוזטרא שמנגד ובריבה, שישבה שם מסובה בכסא־נוע". והבחור הזה לא כרת ברית לעיניו. להיפך: „רגע נתעכב מבטו בצוארה ובקצה החזה החשופים, גלש משם על־גבי קפולי שמלתה הצהובה והרחבה ונתקל בפוזמקה השחור (זהו מבט!). רגלה הימנית היתה מונחת על ברכה השמאלית (מתואר בדיוק רב כמו בה„סדורים" העבים עריכת הסדר בליל פסח) וגלתה פוזמק שחור ורצועה לבנה של שמלתה התחתונה. נמשך מבטו אל אותה רצועה לבנה, המבהיקה והמגרה, כאותה פרסת ברזל אל האבן השואבת, נסתבך בה כאותו איל מתוך פרשת העקדה" (המבט נסתבך בפוזמק שחור וברצועה לבנה של שמלה תחתונה כאותו איל בפרשת העקדה — כמה טעם, כמה מקוריות וכמה יופי יש בדמיון זה!). וכיון שנסתבך המבט ברצועת השמלה התחתונה ממש כהאיל מתוך פרשת העקדה, שוב לא זז משם עד אשר „התחיל קורע ומגולל את שולי השמלה הצהובה ומחפש תחתה את העור הנוצץ והחלק". וכסבורים אתם, שהמבט הזה עבר בלי כל סכנה לגוף ולנפש? טעיתם! כופו של המבט הנתקל בפוזמק שחור היה, כי הבחור דנן נפל במצב מסוכן, כמו שמעיד על זה בן־אברם בכבודו ובעצמו, כי „גידים התחילו מתנפחים ברקות (אף כי לא נאמר בפירוש גידיו של מי ורקותיו של מי, בכל זאת יש לשער, כי הכתוב מדבר על אותו הבחור). בתוך חוט השדרה התחילה איזו עדשה מתגלגלת מלמעלה למטה, בלכתות פרצה דלקת, בתוך הפה נכתתמו צנורות הרוק, נתיבשו החיך והלשון, וכפות־הידים נתכסו (כלומר: כוסו) בזעה". ממש כמו במחלת הנכפה, או במחלה יותר מסוכנת, כמו מחלת השבץ. כך, לכל הפחות, מעידים הסימנים הרעים, שמנה המחבר אחד לאחד עם כל פרטיהם. וכל זה גרם המבט שנתקל בפוזמק שחור. וזהו מה שאמרו החוקרים, כי ישנן סבות קטנות ופעוטות, שתולדותיהן גדולות ועצומות. בודאי שלזה כוון גם הצייר של ה„לילה".

ומה עשה הבחור כדי להנצל מתוך סכנה ומחלה זו? הוא נס מאצל החלון והוריד את הוילון. „אך כל זה היה ללא הועיל. הריבה שבכסא־הנוע כבר קנתה לה מקום (במובן רק בדמיונו) בתוך אחת הזויות שבחדר, שכבה שם פרקדן, עיניה בגורות, וארג־שמלתה שקוף לגמרי". אז נזדעזע שמעון, „נשך באכזריות את שפתו התחתונה ולחץ באגרופיו את הרקות (כלומר: רקותיו) הלוהטות. עצם את עיניו והתחיל מונה עד מאה". אולם, כפי הנראה, גם סגולה זו לא היתה כל־כך בדוקה, כי כשגמר את מנינו, „צוחו עוד גלי־דם שואגים (גלי הדם השואגים צוחו!). הנשימה היתה קשה כבתחילה, ובתוך הרגלים הרגיש חולשה, העמידה כמעט שנעשתה עליו לטורח". אז אחז הבחור בסגולה יותר בדוקה: „הכניס מתוך המטבח כד מים קרים, עמד לפני קערת הרחצה, פתח את צווארון כתנתו ויצק את מלוא כל הכד בבת־אחת על ראשו". ולתועלתם של הבחורים, שאין ספר „התקופה" מצוי בידם, הנני מטריח את עצמי ומעתיק את דברי בעל הרשימה בן־אברם בנוגע לשמושה של סגולה זו: „בכוגה (סגולות צריכות כוגה) עסק שעה מרובה בנגוב השער והפנים הרטובים. עטף במגבת את הצואר והיה מעביר את שוליה במתינות על־פני המצח, מכניס אצבע כרוכה בבד המגבת לתוך אוזן, משהה אותה שם זמן מה וחוזר ומכניסה לתוך האוזן השניה" (הרי לך פרטים כמו בספר רפואות!). ובאמת „עצבי הראש שקטו במקצת (וגם זו לטובה!), הלסתות נצטננו משהו (אל תהי קלה בעיניכם גם הצלה פורתא!) וכפות הידים נתיבשה עליהן הזעה" (כפי הנראה מהכתוב פה, הנה סגולה זו בדוקה היא ביחוד ליבש את כפות הידים המזיעות, בראות העין פוזמק שחור).

* ונפלא הדבר, כי בוקי בן יגלי, הבוחר תמיד דוקא בלשון המקרא אף במקום שאין היא מספיקה או מדויקה כל־צרכה, כותב „רשמי פניו המעוקמים" (צד 9), בעוד שבמקרא נמצא „ועוה פניה" (ישעיה כ"ד, א.). „פנים מעוקמים" הוא נגד לשון המקרא. מחסרון מקום הנני משמיט את הדברים, שהיה לי להעיר בנוגע ללשונו הביבלית של הסופר המנוח, שעם כל זהירותו היתירה להיות נאמן לרוח השפה התנכי"ת הוא חוטא לפעמים נגד רוחה.

הייתי מייעץ למחבר הנו, לבן־אברם, כי בטרם יקח את העט בידו לכתוב רשימה באותה הרשימה „לילה" ישתמש בעצמו בסגולתו של שמעון יצירי, היינו: יקח מתוך המטבח כד מים קרים ויציק את מלוא כל הכד בבת־אחת על ראשו", ואז לא תהיה „תסיסה לוהטת ברקותיו" ולא יכתוב בספרים כאותו שהדפיס ב„התקופה", ולא יביא את בחורי ישראל לידי הרהורים רעים ומסובכים ולא יכשילם, חלילה, בפוזמיק שחור.

אולם, לא עקא. גם כד המים הקרים, שיצק שמעון על ראשו בבת־אחת, לא רפאהו לגמרי, כי עוד „הרגיש את עצמו כבתוך מכבש. הנשימה היתה תכופה וקודחת. הבל האף התחיל מכוח בשעת יציאתו את השפה העליונה, והעינים, שנתרבו בהן החוטים האדומים, אמרו לקפוץ מחוריהן". ובראותו, כי קשה לו לכבוש תאותו, „ירק והוריד את אדרתו מן הקולב" ויצא החוצה. „עמד וקנה זוג ורדים. בבקשו לנערה את מחירם נגעו אצבעותיו באלו שלה". ו„דיה היתה לו נגיעה קלה זו של הילדה, כדי להרתיחו מחדש" (כלומר: גם אחרי שיצק את מלוא כל הכד של המים הקרים בבת־אחת על ראשו), ואז „עיניו נתרחבו, נדלקו בהן ניצוצות פראים והתחילו יורות חצים בפני הנשים שנפגשו על דרכו". אז נדחק עם החמון לאיזה גן טיול ו„בקצה השדרה על ספסל נמוך ישבה אשה בודדה. כשקרב אל אותו ספסל, התחילו פטישים קטנים הולמים ברקותיו (רקות אומללות!) ובמרכז קדקדו (מדד בן־אברם ומצא, כי הדבר היה בדיוק במרכז הקדקד, ובחר לדבר בלשון מדעית) התחילו מיני יתושים משונים תוקעים צפרנים חדות וארוכות" (רחמנא לצלן!).

וכסבורים אתם, קוראי, שאמסור לכם את כל תבנית של רשימה זו, המלאה עור ובטלנות, רשרוש מרתיח של שמלות נשים, אזנים יוקדות ופטישים שברקות וכדומה? חלילה! חפצתי רק להביא דוגמאות אחדות מה„לילה", למען יבין הקורא, שלא נפגם טעמו הספרותי, מדוע בחלה נפשי ברשימה האמורה.

במקום שיש אמנות או שירה, טעם טוב והרגשת המדה, יופי וחן, שם גם תאור התאוות הגסות אינו עושה רושם רע. להאמן האמתי, כמו להמשורר בחסד עליון, הכל מותר, כי על הכל הוא שופך מרוחו הנאצל ומהיופי הגנוז בנשמת נשמתו. בין היופי ובין הכעור רק פסיעה אחת, כמו בין הנשגב והמגוחך, ומה נקל למי שאיננו אמן או משורר להכשל בהעברת הגבולים. האמן, הראוי לשם זה, גם כשיגיע עד הקו הקיצוני של אותם הגבולים, יקרא לנפשו: „עד פה תבואי ולא תוסיפי!" ואם הוא בכל זאת עובר את הגבול, הנה כבר הוא מתרומם לספירה עליונה, במחשבה וברגש, ששם אין כעור ואין נוול, כי הכל אומר שירה לרבון העולמים, אל אלהי הרוחות והגופות גם יחד.

למדרגה זו עדיין לא הגיע בן־אברם, אף אם איננו — מה שיש להרגיש גם ברשימה האמורה — נעדר הכשרון הציורי. ואם איש צעיר הוא בן־אברם זה, אז יש לו תקוה בשדה הציור, ואולי גם הספור העברי. יש לו תקוה, למרות מה שנכשל ב„לילה".

ישבע יפול האמן, אם הוא רק אמן, וקם.

האספה הַמְכוננת בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל

(דין־וחשבון מפורט מסופרנו המיוחד).

במכתבי הקודמים התעכבתי בפרטות על אפני ההסתדרות של יהודי ארץ־ישראל בשטח המשוחרר*. בחודש שבט, תיכף אחרי גאולתה של ירושלים, נתאספו ביפו עסקני הישוב לדון בדבר הקמת הסתדרות. ובתוך שאר ההחלטות נתקבלה באספה ההיא גם ההחלטה שתקרא אספה מיסדת על יסוד של בחירות כלליות. נבחר גם כן באספה ההיא ועד זמני לנהל לעת־עתה את העבודה הצבורית הכללית, וגם לפקח על הבחירות לאספה המיסדת. על־פי אותה ההחלטה צריכה היתה האספה המיסדת להקרא בחול־המועד פסח שעבר. אבל הדבר לא יצא לפועל מכמה סבות, ביחוד גרמה לכך הופעתה של המלאכות הציונית, שהעסיקה במדה מרובה את העסקנים וגם נתנה מהלך חדש לכמה וכמה מעשים. והנה בא עכשיו הועד הזמני וקרא שוב לאספה מכוננת, שנמשכה במשך שלשה ימים רצופים והטילה סערה מרובה בעולמנו הקטן.

האספה נקראה גם הפעם ליפו. ותיכף כשנתפרסם סדר־היום שלה הספיקה לעורר את הרוחות. הזרמים השונים שבתוך היהדות הארץ־ישראלית הספיקו במשך החדשים האחרונים להתברר יותר; במשך הזמן שבין האספה המכוננת הראשונה להשניה הספיקה ביחוד להסתדר ולכיים את דרישותיה האורתודוכסיה הארץ־ישראלית.

רושם מיוחד עשתה האספה המכוננת השניה גם בחיצוניותה. היא לא היתה חשאית וסגורה כהאספה הראשונה, וגם מספר הצירים המשתתפים בה עלה פי־שנים מאשר בהראשונה. ובחרו בשבילה את אולמי בית־הספר לבנות, והאולמים היו מקושטים באופן נהדר; גם הדגלים הלאומיים, שנתנפנפו בבית ומחוץ, העירו התלהבות לא־מעטים.

נקראו ובאו להשתתף באספה באי־כחם של: ועדי העדות של ירושלים, יפו, ראשון־לציון, עקרון, באר־יעקב, פתח־תקוה, רחובות, גדרה, רוחמה, נחלת־יהודה, נס־ציונה, מקוה־ישראל, עין־חי, עין־גנים, חולדה, בן־שמן וכפר־אוריה. ההסתדרויות פועלי־ציון, הפועל הצעיר, המזרחי, התאחדות המושבות, המכבי, מרכז בעלי־מלאכה, הסתדרות הפועלים החקלאים, הסתדרות המורים, הסתדרות המורים החרדים, אגודת הפקידים, השומר, אגודת הסוחרים, הבלוכים הלאומיים הראדיקאליים, הסתדרות אחוה, עדת־ישראל; המוסדות יק"א, האפ"ק והמשרד הארץ־ישראלי; חברי הועד הזמני של יהודי השטח המשוחרר; חברי הרבנות המאוחדת של יפו ורבנים מירושלים, פתח־תקוה ועקרון. באו להשתתף גם חברי המלאכות הציונית והד"ר ח. ווייצמאן בראשם. ביחד השתתפו באספה כמאה ושלשים ציר. בשביל העתונאים והאורחים הוקצעו מקומות מיוחדים.

בתשיעי בתמוז, בשעה עשר בבוקר, נפתחה האספה המכוננת על־ידי הד"ר י. טהון, היושב־ראש של „הועד הזמני".

„לפני ששה חדשים — מתחיל הד"ר טהון — התאספו העסקנים שלנו בפעם הראשונה. חשבנו אז, שהארץ כולה עומדת להשתחרר בקרוב והתחלנו לסמן לפנינו שורה של פעולות. בינתים אמנם נפתחו לפנינו אפקים חדשים, והרבה דברים, שרק ראינום אז בחלום, נתגשמו עכשיו ונתנו דחיפה למאויים חדשים. הממשלה הבריטית נתנה את הדיקלאראציה ההיסטורית שלה (הנאספים קמים ועורכים אובאציה סוערת). המלאכות הציונית מלונדון באה אלינו לפקח על בנין מקלטנו. הגדודים היהודים מלונדון באו אלינו, ואחד מהם כבר שופך דמו בעד שחרור הארץ. מתכונן לשחרור זה גם גדוד יהודי ארץ־ישראלי, שיעזוב אותנו בקרוב למטרה זו. מתוך עומק לבנו מלוים אנו בברכה את צעירינו. יהי אלהים עמם ויצליחו ויהיו לגאון ולתפארת לעמנו. אבל גם על אלה שישארו בארץ לשמור על העבודה הוטל תפקיד רב־ערך. אלה ואלה עובדים עבודת הבנין של עמנו וארצנו.

---

* כפי הנראה, כמה מן המכתבים האלה, שלהם מתכוון סופרנו, אבדו בדרך. — המערכת.

„תנאי החיים בארץ הוטבו הרבה במשך ששת החדשים שעברו. בטחון הרכוש והחיים נסתדר היום באופן מדהים. המחירות הדלו. וגם שאלת הכלכלה בכלל הוטבה, בעזרתו הרבה. ואם נצרף לזה את החדושים, שהכניסו האנגלים לתוך הארץ, כגון ברית הרכבת וכו', אפשר לתאר לנו לאיזו התפתחות יכולה ארצנו להגיע בעזרת בריטניה הגדולה. אבל מן הצד השני אין אנו מעלימים עין גם מהמציאות הרעה. עדיין אין לנו הרשות להגיע עם אחינו שבדרום הארץ. וגם לא עם אחינו הרחוקים לנו ביותר — אחינו שבגליל. כהצרות, שסובלים אחינו הרחוקים הללו מעבר השני של החזית, מוצא הדם בעורקינו. העשירות והמאות נסחבים לבתי־האסורים והעשירות והמאות מתים שם מרעב ללחם. הרושם שלנו בגליל ודאי שהוא צפוי שם לכליה גמורה, אלמלא התאמצות הגבורה של הפלוגות העבריות שם בגבורה רבה. בראש העסקנים לאחר צריך לציין את הד"ר ליפין הנשב בחיפה ועיניו צופיות על כל מהלך המאורעות בגליל. בין הנהגים והמדיכאים עובד באנרגיה רבה מר דיזנגוף. ועדי יהודי עוזרים האדונים דוד ילין, יהודה גראזובסקי, הד"ר הלל יפה ועוד. ממספר היהודים, יושבי יפו, אינו מגיע אלא לשליש של אלה שנודעו מקודם. אבל מצבם של השבים הוטב עכשיו במדה מרובה. המושבות היהודיות שלנו כבר התקרבו לשוב להיותן כמו שהיו, והן מרפאות עכשיו את פצעיהן. [illegible] בירושלים סבלו מהמלחמה יותר משאר הצבורים היהודים שבארץ, וכמעט שבאו לידי התנוונות גמורה. התמותה היתה שם גדולה מאד, גדולה גם בערך להתמותה של שאר העדות בעיר זו ומשעריה, שמספר המתים עלה לעשרת אלפים נפש. קרוב למספר זה נגרע מהעדה הירושלמית גם ההגירה. אנו מכנים איפוא עכשיו תשומת־לב מרובה לירושלים, ושמחים אנו להודיע לכם, שהתאחדות העדה — התנאי הראשון של כל תקון ראציונאלי — יוצאת לפועל באופן משביע רצון. ואני מרחיב בברכה מיוחדת את שלוחי העדה הירושלמית שבאספה הזאת.

„על אספה מכוננת זו הוטלה עבודה מרובה. רובה כל עליה ליצור באותיבה הכללית של כל יהודי השטח הנכבש. הועד הזמני חשב תחילה להביא לאספה מיוסדת על יסוד של בחירות. אבל אחרי עיון רב בא הועד הזמני לידי מסקנה, שמהרבה טעמים עדיין מוקדם הוא הזמן בשביל קריאת אספה כזו על־ידי בחירות כלליות. הננו מציעים איפוא לבחור מועצה, שתשמש בתור ההנהלה העליונה של הארץ עד שישתחרר החלק הנשאר של ארצנו. רוצים אנו לשכלל את בתי־המשפט שלנו, שלא נזדקק לערכאות של אחרים, ולעבודת השכלול הזה נצרף גם את המומחים בעניני הדין שלנו. עלינו לסדר גם כן את כספי הצדקה שלנו באופן הגיוני ומסודר כדי שיהיה להקהל אמון מוחלט בו. צריכים אנו לברוא גם כן מוסד עליון לבקורת־החשבונות, וכל המוסדות שלנו בארץ יעברו תחת לבקורת של מוסד זה. ולבסוף עלינו לעסוק בכובד־ראש בשכלולם של עניני החנוך שלנו, באופן שכל המוסדות החנוכיים יבואו לידי אחוד גמור וימצאו בידי הנהלה אחת, וגם לבתי־הספר הדתיים ולהישיבות יהיה מעתה והלאה מקום בהסתדרות זו, אם רק יהיו עברים בשפתם. על כל מרציע ומקצוע של הפעולות האלה יקראו הרצאות באספה אנשים בני־סמכא, ועל הצירים יהיה להחליט מה לקרב ומה לרחק".

והנואם גומר: „אפשר שבפעם הראשונה זכתה ארץ־ישראל לאספה כזו במשך ימי הגלות, ועליכם, צירים נכבדים, להתיחס באחריות הראויה להשאלות, שתעמודנה על הפרק. בשם הועד הזמני פותח אני את האספה המכוננת הראשונה ומקדם בברכה את הצירים של יהודי השטח המשוחרר ביחד עם הצירים של שלוחי כל עמנו בגולה, הנמצאים עכשיו בתוכנו".

נעשית אחר־כך הפסקה קטנה בשביל הזכרת־נשמות, והאולם המקושט והפנים החוגגות עוטים קדרות. המזכיר מתחיל במנדלי מוכר־ספרים וביהאל צלינוב, ועובר להזכרת נשמות הארץ־ישראליות — נשמות הסופרים ברנר וברזילי, נשמות המורים יודקוביץ ובראיימאן, נשמות פועלים, נשמות שומרים ונשמות יהודים, שנספחו על־ידי הרשות הטורקית לשכם ודמשק ומתו שם בבתי־האסורים ובקסרקטים.

אחרי ההזכרה עולה על הבימה המאיור אורמסבי גור, חבר המלאכות הציונית מטעם הממשלה הבריטית, ומדבר את הדברים האלה:

„גבירותי ואדוני! בראשיתכם בא גם אני לדבר באזניכם מלים אחדות בשם ממשלתי, הממשלה הבריטית. עוד בתחילת המלחמה נתנה ממשלתי שתי הצהרות, הנוגעות אליכם, יהודי ארץ־ישראל: א) אם אנגליה תנצח במלחמה הזאת, לא תשוב ארץ־ישראל תחת השלטון הטורקי; ב) ממשלות־ההסכם אינן נלחמות בעד כבושים, כי־אם לשם אידיאלים, שהראשון בהם הוא, שלכל ארץ יהיה אותו המשטר המתאים לה. ובהיות שהמשטר הטורקי לא התאים לארץ־ישראל, הצהירה הממשלה בפירוש, שהיא רוצה להפקיע את הארץ מהמשטר ההוא. היא לא ציינה איזה משטר יהיה לארץ במקום הקודם, אבל היא נתנה הצהרה להסתדרות הציונית, שהארץ תהיה למקלט לאומי בשביל היהודים. והמובן של מושג זה הוא, שלכל היהודים הבאים לארץ־ישראל מרצונם הטוב תנתן האפשרות לחיות בתוך עם יהודי, בתור יהודים בלבד, לא פחות ולא יותר; יהודים חפשים לגמרי לפתח את עצמיותם ואת כל מה שהם חושבים לתרבות עברית. כשממשלתי צרפה אותי למלאכות הציונית ושלחה אותי הנה, לקחתי עלי את התפקיד הזה לא בלי חששות ולא בלי הרהורים קשים. ועתה, כשאני עומד לשוב לאנגליה, יכול אני לאמר לשולחי, שראיתי באספה זו התחלה של גאולה, שראיתי כאן עם חי, ההולך לסדר את עניניו על היסודות הלאומיים שלו. העיקר הוא, שנוכחתי, כי היהודים יכולים להקים את הבנין החדש ולהיות בתור עם חפשי.

„כמו כן יכול אני לאמר לממשלתי, שנוכחתי, כי ארץ זו יכולה להיות למרכז בשביל עם ישראל. אמנם יכולים אתם לאמר לי, שכל זה אינו אלא מלים בלבד [illegible]. אבל עליכם להתאזר לעת בסבלנות, רבותי! אל לכם לשכוח, שעדיין נמצאים אנו בתוך מציאות קשה. עדיין קולי התותחים מרעים באזנינו, ועדיין מרגישים אנו את מרירות המלחמה בכל חושינו. אנו מחויבים להתנהג לעת־עתה בכל עניני המשטר על־פי חוקי טורקיה, מפני שהחוקים הבין־לאומיים שקבלנו עלינו בהאג מחייבים אותנו שלא להכניס שום משטר פוליטי חדש לתוך ארץ נכבשת לפני שנגמרה ברית־השלום. לא מרצוננו הטוב עושים אנו איפוא כמה וכמה דברים, אלא מפני ההכנעה לחוק. אבל גם בימי־המעבר הזה עלה בידינו, ועוד יעלה בידינו, לעשות בשבילכם דברים נחוצים. אנחנו נתנו את האפשרות לצעיריכם להתנדב בגדודים מיוחדים ולהלחם בעד שחרור הארץ, — אפשרות שלא ניתנה כאן לבני עמים אחרים. ואתם הלא מבינים, כמה גדול הוא בשבילכם הערך המוסרי של עובדה זו. כל צעיר וצעיר שלכם יהיה בתוך מחנה הצבא שלנו מעין שליח של העם העברי, והשפעתם של השליחים הללו על החיילים היהודים שבצבא הבריטי תגדל לכך, שגם אחרי המלחמה ישארו אלה בארץ ויעבדו לטובתה. אנו הבאנו לכם גם כן את המלאכות הציונית, הבאנו לכם את הד"ר ווייצמאן. בהד"ר ווייצמאן יש להממשלה הבריטית אמון שלם, והיא בחרה רק בו לראש המלאכות, כדי שהוא יעזור גם לה וגם לכם. אתם יכולתם כבר להוכח בהתועלת, שהביאה לכם מלאכות זו, אבל תועלתה תובלט ביחוד בימים הבאים. כשבא הנה הד"ר ווייצמאן, הייתי אני כמעט היחידי בין הפקידים האנגלים, שהכרתי את ערכו הרב. אבל במשך הזמן הקצר רכש לו האיש הזה אמון גמור אצל כל הפקידים האנגלים, וגם אצל שכניכם שבכאן ושבמצרים וערב. עליכם לדעת איפוא להשתמש בהכחות החשובים של המלאכות.

„ותרשו לי, אדוני, לאמר לכם לבסוף עוד איזו מלים בנוגע לתפקידכם הקרוב. עומדים אתם בהתחלת הבנין, ואל לכם לשכוח, שאתם באים עכשיו לבנות לא בשביל ההוה בלבד, אלא בעיקר בשביל העתיד. אני מבקש דבר זה מכם לא לבד בתור ידיד היהודים, כי־אם בתור בן־אדם, המבין את התפקיד ההיסטורי, שהוטל עכשיו עליכם. אנחנו, בני אנגליה, יודעים ומכירים, כי היותר טוב שיש לנו בא מכם, מהתנ"ך שלכם, ומשום כך רוצים

אנו לעזור לכם להעשות שוב למרכז תרבותי בשביל כל עמי תבל. עיקר זה, רבותי, צריך להיות יסוד־היסודות של כל עבודתכם".

מחיאות־כפים סוערות לוו את הנואם בררתו מעל הבימה. דברי התנחומים, דברי היעוד, שנשמעו מפי חסיד זה מחסידי אומות העולם, הלהיבו את הלבבות.

על הבימה עולה אחר־כך הד"ר ווייצמאן, והאספה מריעה לכבודו במשך הרבה רגעים. הוא מתחיל עברית ומתנצל תוך־כדי־דבור על ההכרח, שיש לו עכשיו לדבר אנגלית לצורך השעה.

„רבותי! שמעתי בתשומת־לב מיוחדת את הדברים הלבביים של חברנו המאיור אורמסבי־גור. אתה, אדוני המאיור, עוזב אותנו בעוד ימי־מספר, ורוצה אני משום כך לדבר באזניך מעל הבימה הזאת מלים אחדות בשם המלאכות הציונית, וגם — רוצה אני לקוות — בשם כל הנאספים. עוד לא הגיע הזמן להביע לך כל תודתנו על כל מה שעשית. יכול אני עכשיו רק לחזור על מה שכתבתי לפני ימים אחדים להמיניסטר באלפור, כי חסרות לי המלים, כדי לתאר כל עבודתך בארץ בתור איש פוליטי ממדרגה הראשונה. אנו מקוים כולנו, שינתן לך הכח להמשיך עבודתך החשובה. בעוד זמן קצר תשוב לארצך ותתראה עם ממשלתך, ואני מבקש ממך, שתמסור בשמנו דרישת שלום לשר־העניגים החיצוניים, מר באלפור, ותודיע לו, כי היהודים של השטח הנכבש אמנם מראים לפרקים אי־סבלנות, אבל יש להם אמון גמור בהמטרה הנעלה, שאנגליה נלחמת בעדה. הם נתנו לזה את ההוכחה היותר טובה: הם נתנו לכם מרצונם את טובי צעיריהם.

„ועוד תאמר לו למר באלפור: יהודי ארץ־ישראל מביטים בדאגה אבל באמון שלם על מהלך המערכות במערב, אבל בטוחים הם בהקץ המוצלח, — הם, בני־האומה היותר עשירה בנסיונות; הם, בני הארץ, שנתנו להעולם את הבשורות היותר נשגבות.

„לכם, רבותי, צירי האספה המכוננת, רוצה אני גם כן להגיד דבר־מה. עוד לא הגיע הזמן למסור לכם דין־וחשבון מפורט על עבודת המלאכות הציונית. את זה אעשה באספה המיסדת ובקונגרס שלנו. אבל ביחס לעבודתנו נדמה לי, שדבר אחד צריך להיות ברור לכם: — שבאי־סבלנות אין אתם יכולים להאשים לא אותי ולא את חברי. אנחנו סבלנים עד כדי לשמוע ולעיין בהדרישות וההצעות השונות שלכם, ולכן יש לי הרשות לדרוש גם מכם קצת סבלנות. יש לי מה להודיע לכם ביחס למצבנו הכללי, ואני מבקש מכם לבחור בועדה מתוך המפלגות השונות, שאוכל להרצות לפניה על השאלות העומדות עכשיו אצלנו על הפרק. לעת־עתה אודיעכם, שאחד המכשולים הגדולים שהיו מונחים על דרכנו: — אי־ההבנה שבינינו ובין שכנינו הערביים — הוסר. אתמול שבתי מנסיעתי אל בן השריף, ובהמשא־והמתן שהיה לי עמו מצאנו את „המודוס וויוונדי" בשביל התרת השאלה הזאת. בהזדמנות זו אקרא לפניכם גם כן את הטלגרמות האחרונות שקבלתי היום ממר נחום סוקולוב (הטלגרמות מודיעות על־דבר היחס הטוב המתמיד של הממשלה האנגלית להציניות ועל־דבר השבוע הציוני בפטרוגראד — דברים הידועים כבר, בלי־ספק, לקוראי „התורן". — הכותב).

„ועכשיו, רבותי, עברו לסדר־היום של אספתכם, האספה המכוננת בארץ־ישראל, שעיני כל יהודי העולם תלויות עכשיו אליה. אבל איזו שאלה שתעלה אצלכם על הפרק, עליכם לעיין בה ולהתוכח עליה בסבלנות. יש שאחרי טפול מרובה במשך כל היום עם תריסר ועדות יוצא אני לשוח יחידי בלילה, ואז נדמה לי, שאני שומע בת־קול ממרומים אומרת לי: חכה, סוף־הכבוד לבוא!... גם לכם אני אומר: חכו, אחים! הזדיינו־נא בסבלנות — וסוף הכבוד לבוא".

נאומו של ווייצמאן היה כאש בנעורת, והקהל הריע לקראת חביבו במשך עת מרובה.

נגשו אחר־כך לבחירת הנשיאות. הד"ר טהון נבחר יושב־ראש, והאדונים הופין ומאירוביץ (מזקני הישוב) — סגנים. באותו מעמד נבחרה גם־כן ועדה לשם בקור המאנדאטים של הצירים, ובזה נגמרת הישיבה הראשונה.

(המשך יבוא).

ב ר ־ ד ר ו ר א.

חֲדָשׁוֹת וּמְאֹורָעוֹת

— בשבוע שעבר היתה במלון „ברודוויי סיטנראל" שבניו־יורק מועצה של רבנים, עסקנים ובאי־כחם של מוסדות שונים — במטרה לאחד באמריקה את כל קבוצי־הכסף לטובת המוסדות של הישוב הישן בארץ־ישראל. מר מאיר ברלין באר את תועלת הדבר בזה שיקומץ הרבה כסף ההולך לאבוד על הוצאות לשכות שונות ומשולחים מתחרים זה בזה. אחרי וכוחים ארוכים החלט לבחור ועד בן 25 חברים, שמושבו יהיה בניו־יורק, והוא יקבל את כל הכספים הנועדים למטרה הנזכרת והוא יחלקם למוסדות השונים שבארץ־ישראל.

— עבודת הגדוד העברי, העתידה להפסק בעוד שני שבועות, מתנהלת עכשיו במרץ מיוחד. מספר המתנדבים מתרבה מיום ליום. נספחים אל הגדוד ביחוד צעירים מן האינטליגנטים והלאומיים. ביניהם נמצאים: הסופר היהודי בעתונות האנגלית ו ו י ק ט ו ר ר ה י י ן, המורה לזמרה בבית־הספר הלאומי שבניו־יורק ז. פ ר ל ב ר ג, שלשת חברי הסתדרות „אחיעבר": מ ר ד כ י ה ל ו י, ג. מ א נ ד י ל ב ל א ט וש. ל י כ ט ר מ א ן. מרדכי הלוי, שבא מארץ־ישראל, היה גם חבר בועד הפועל של ההסתדרות העברית.

מודיעים מלונדון, כי מלבד מגן־דוד עוד ימצא סימן של מנורה עברית על בגדי־השרד של החיילים העברים. המתנדבים הנמצאים בהאליפאקס של קנדה יסדו בית־כנסת להתפלל, והם פנו אל לשכת „מגן־דוד האדום" בבקשה לשלוח אליהם ספרי־תורה. הבקשה נתמלאה, והקבוצה הבאה שתצא לקנדה בדרכה אל ארץ־ישראל תקח עמה ספר־תורה, והגיגה מיוחדת תערך לכבוד המאורע הזה.

לשכת הגדוד העברי קבלה מכתב מן העיר ווירא־קרוז של מכסיקה, כי רעיון הגדוד חדר גם אל אחינו אשר במדינה ההיא. בווירא־קרוז נפתחה לשכה מיוחדת, שמטרתה לסדר את עבודת הגדוד בכל מכסיקה, שהיא ארץ נייטראלית.

המלאכות האנגלית לטירונות באמריקה מודיעה, כי מספר כל היהודים שהתנדבו באמריקה, באנגליה ובשאר ארצות להלחם בעד גאולת ארץ־ישראל עולה עכשיו ל ע ש ר ת א ל פ י ם א י ש.

קבוצה של חיילים יהודים בשדה־הקטל אשר בצרפת אספה אלף פראנק ושלחה הנה בתור מתנה לקנות סיגארות וטאבאק בשביל המתנדבים אל הגדוד העברי. ביחד עם זה שלחו גם מכתב־ברכה כתוב ברגש ובדברים חמים על־דבר קדושתה ורוממותה של המלחמה, אשר אחיהם יוצאים להלחם לשם שחרורה של מולדתנו הלאומית.

— הממשלה האנגלית הזמינה בדרך רשמי, על־ידי האמבאסאדור שלה, את הועד הפועל הציוני המרכזי אשר בקופינהאגן, כי עם ישראל, בתור עם בעל מדינה חפשית בארץ־ישראל, ישתתף באגודת הלאומים המתיסדת עתה.

— בעתונים הגרמניים נדפסה חות־דעתו של הוויזיר הגדול בטורקיה טאלאט־פחה בדבר שאלת היהודים. לפי דבריו, נכונה הממשלה הטורקית לבטל אחרי המלחמה את החוקים המגבילים נגד היהודים בארץ־ישראל, אולם בשום אופן לא תסכים לתת להם אבטונומיה.

ידיעה אחרונה אומרת, כי הממשלה הטורקית הבטיחה לבאי־כחם של היהודים מגרמניה ואויסטריה, כי בקרוב תכנים הצעת־חוק בבית־המורשים לתת ליהודים בארץ־ישראל זכויות ישוביות ידועות, יפוי־כח מדיני ואבטונומיה בשביל קהלות תרבותיות ודתיות. אולם באי־הכח היהודים אינם מאמינים להממשלה הטורקית גם במשהו זה, שכוונתו אינה אלא להסיר את לבם של היהודים מאחרי ההכרזה הציונית של אנגליה.

— הגינירال־גובירנאטור האויסטרי הממונה על המחוזות הנכבשים בפולניה עבר בערים השונות. שלוחים מקהלות־ישראל פנו אליו במחאה, כי הגזירות הישנות נגד היהודים, הקיימות עוד

מימי ניקולאי, נשארו בתקפן עד היום הזה. אמנם אויסטריה הבטיחה לבטל את הגזירות, אך לא קיימה את הבטחתה.

— על־ידי השפעתם של יהודים מפורסמים הפסיקו לפי־שעה הפקידים הגרמנים בפולניה את גרוש היהודים מוולוצלאביק וסביבותיה. איזו אלפים יהודים התישבו במקום הזה בשעת המלחמה עד שחלה עליהם גזירת־גלות.

— החקירה־והדרישה הוכיחה, כי המשטרה גופה סדרה את הפרעות ביהודים שבעיר יארוסלאוו של גליציה. היהודים נסו לקרוא אספת־מחאה, אבל המשטרה פזרה את האספה. מורשים יהודים אחרים העלו את השאלה הזאת בבית־הנבחרים האויסטרי, אך המיניסטריון השתמט באמתלות שונות מלתת תשובה. היהודים ביארוסלאוו יסדו הגנה עצמית.

— בעיר זימפליין של גליציה עשו הפקידים חפושים אצל כל היהודים שנמצאו בחוצות. כמו כן הקיפו את בית־הכנסת ואסרו את כל המתפללים. הם מאשימים את היהודים ברווחים מן המלחמה שלא כדין. לאחר־כך נשתחררו כל האסירים.

— כארבע מאות קהלות יהודיות באויסטריה־אונגריה יצאו במחאות נגד הפרעות והרדיפות ביהודים, שנתפשטו בזמן האחרון בצורה מבהילה. הרדיפות אינן מצויות בערים בלבד, אלא גם במערכות המלחמה, אף־על־פי שהיהודים הקריבו את חייהם בעד הארץ באופן יחוסי יותר משאר הלאומים שם. התעמולה האנטישמית נערכת בפארלאמינט, בעתונות, בשלטונות הערים ובאספות. היהודים מיסדים בכל מקום פלוגות של הגנה עצמית.

— המשטרה באונגריה אסרה בזמן האחרון הרבה יהודים גליצאיים, ולאחר שהוטל עליהם עונש של כסף הגלו מן הארץ. ראש־המיניסטריון האונגרי אישר בפארלאמינט את העובדה, כי הוא פקד לענוש ולגרש מאונגריה את כל היהודים מגליציה.

— ד"ר בלוך יוצא בעתונו בדברים חריפים מאד נגד האנטישמיים האויסטריים, שמעשיהם המגונים נתגברו עכשיו ביותר. הוא מתרה, כי היהודים לא ירשו לאנטישמיים לרדות בהם, וכשיהיה הכרח בדבר, יסדרו את החיילים היהודיים בפלוגות של הגנה עצמית, כדי להלחם באנטישמיים ובפורעים.

— מודיעים על מעשה־נבלה זה, שעשתה הממשלה הגרמנית בימים האחרונים: כידוע, גזרה הממשלה הגרמנית לנעול את שערי הארץ בפני היהודים מרוסיה ופולניה. אולם קודם שיצאה הגזירה, תפסה הממשלה יהודים מרוסיה ופולניה והביאתם לגרמניה בתור פועלים. היהודים האלה הורשו זה לא כבר לבקר את בתיהם לזמן מועט, אלא שכל אחד מהם נתן איזו מאות מארק בתור ערבון, כי ישוב לעבודתו. והנה עתה, לאחר הגזירה, אסרה הממשלה הגרמנית על היהודים האלה את הכניסה לגרמניה, ויחד עם זה היא מסרבת להשיב להם את דמי־ערבונם.

הַתְּנוּעָה הַלְּאֻמִּית

הציוניות בבראזיליה.

בעיר קוריטיבה של בראזיליה, המונה שלשים משפחות יהודיות, נוסדה אגודה ציונית בשם „שלום ציון". העסקן הציוני יהודה שטולצינברג הועיל הרבה לעורר את הרעיון הציוני בין היהודים המעטים שבמדינה זו. הוא נבחר לנשיא באגודה הציונית, שהיתה יחידה עד עתה בכל בראזיליה, „תפארת ציון" שבעיר ריא־די־זשאנירה. עורך העתון הרשמי של הממשלה „א ריפובליקה", שהוא נוצרי, מטיף להרעיון הציוני, והוא מפרסם בעתונו מאמרים שונים לטובת הציוניות. כמו כן הוא מקצה מקום הגון לפעולות שתי האגודות הציוניות אשר במדינה.

שני מורשים נוצרים הציעו בבית־הנבחרים נבסינאט, כי בראזיליה תתמוך באופן רשמי בהכרזה הציונית של אנגליה. הם נאמו לרגל המקרה הזה נאומים ציוניים נלהבים.

הכנות נעשות עכשיו לאסוף סכומים הגונים לטובת הקרן הלאומית.

* * *

הציוניות בדנמרק.

באספת־אבל לזכר הרצל, שנקראה על־ידי ההסתדרות הציונית בדנמרק, ביום הראשון ביולי, בעיר קופינהאגן, נתקבלה פה־אחד החלטה להביע את רגשות ההתלהבות שנתעוררו בעם ישראל לרגל ההכרזה הציונית ההיסטורית של אנגליה, וכן להביע תודה לאנגליה ולשותפותיה על הכרזה זו.

* * *

התגשמות תכנית השכונות.

תכנית־השכונות, שנתקבלה בועידה הציונית בפיטסבורג, יוצאת עכשיו אל הפועל. בכל עיר יהודית בארצות־הברית מסתדר ועד ציוני לפקודים, שתפקידו לרשום שם כל יהודי נאמן לעמו, אם הוא למעלה משמונה־עשרה שנה, בהסתדרות הציונית. המס לשנה, והשקל במשמע, הוא שני דולארים. הערים המרובות באוכלוסי ישראל מתחלקות לשכונות אחדות. כך, למשל, נתחלקה ניו־יורק והסביבה לעשרים ושתים שכונות, ובכל שכונה פועל ועד־פקודים מיוחד. התכונה רבה עתה מאד במערכות הציוניים. הם מתעתדים לקראת התעמולה המיוחדה, העומדת להתחיל בימים האלה ותגמר באמצע אוקטובר לשם רכישת חברים רבים בהסתדרות הציונית. משערים, כי עד הועידה הבאה ירשמו כרבע מיליון יהודים. בניו־יורק בלבד מתכוננים לרשום מאת אלף יהודים במשך השנה הנוכחית. כידוע, אין האגודות מוכרות עתה באופן רשמי על־ידי ההנהגה המרכזית, ולפיכך גם חברי האגודות הייבים להרשם בועדי־הפקודים. שנוי חשוב, שחל בכל אופן סדורה של ההסתדרות הציונית באמריקה, המצורפת עתה מיחידים ולא מחברות, הולך ונעשה עכשיו במרץ מיוחד ובמשך חדשים אחדים תשתנה צורתה. מקוים, כי צורה חדשה זו יש בכחה לקרב כמה מן היהודים שעד־עתה עמדו מרחוק או מנגד לתנועה הציונית. תעמולה רחבה ומקיפה, בין מצד האגודות הישנות, בין מצד העסקנים הציוניים ובין מצד העתונות, נערכת בימים אלה בכל תוקף.

שׁוֹנוֹת

סוויין הידין בדבר הציוניות.

התייר הידוע סוויין היידין בסקאנדינאוויה פרסם זה מקרוב ספר בדבר ארץ־ישראל בשם „ירושלים". המחבר מוכיח בספרו, כי הציוניות שואפת לבנות ישוב עברי גמור בארץ־ישראל, שתקדיש ביחוד את כחותיה לעבודת־האדמה ולהתפתחות השפה העברית.

* * *

ד"ר אברהם רובינזון.

בברלין נפטר הסופר העברי הצעיר ד"ר אברהם רובינזון. המנוח פרסם רשימות שונות ב„הדור" של פרישמאן ובעוד עתונים עברים.

יהי זכרו ברוך!

* * *

מחיי האגודות.

במוצאי־שבת, 31 באבגוסט, שעה 8, תהיה אספה להסתדרות „אחיעבר", ניו־יורק, באולם־הסופרים, 263 רחוב גראנד. החברים יקבלו פרידה מאת מזכיר־הכספים אליהו פרסקי בטרם צאתו למחנה הצבא.

מברך אני את הגדוד העברי אשר יצא ואשר יוצא ללחום מלחמת עמו וארצו. תהי דרכם צלחה.

ברוך מארגענשטערן.

ביי רידזש.

אתרוגים, לולבים והדסים

שנוי הכתובת

חותמי „התורן" מתבקשים להודיע ללשכה על־אודות העתקת מעונם בזמן. על־פי חוקי הפוסטה אין גליונות „התורן" יכולים להמסר אלא על־פי הכתובת הכתובה על המעטפה. אלה מן החותמים, שלא יודיעו ללשכה על־דבר שנוי כתבתם, לא יקבלו את הגליונות ויהיו מן הצועקים ואינם נענים.

ברכות לראש השנה

כמו בכל שנה, כן גם בשנה זו ידפיס „התורן" ברכות לראש השנה. מחיר כל ברכה המכילה לא יותר מ„אינטש" אחד — 50 סנט. הברכות צריכות להתקבל במערכת לא יאוחר מיום ראשון בספטמבר.

הננו מודיעים לחברינו וידידינו בכל מקום שהם, שביום ד', י"ג באלול תרע"ח, נולדה לנו, למזל טוב, בת ונקרא שמה בישראל ב ר ו ר י ה.

יהודה ופרומה אבן שמואל (קופמן).

Lifshitz Print, 217 E. Broadway, cor. Clinton St.